

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG ÁTFOGÓ STRATÉGIÁJA ÉS POLITIKAI RENDSZERE

A kézirat lezárása: 2024.11.24.

Jelige: CWR800

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS: HIPOTÉZIS ÉS MÓDSZERTAN	5
BEVEZETÉS	5
HIPOTÉZIS ÉS MÓDSZERTAN.....	6
1. AZ ÁTFOGÓ STRATÉGIA ÉS A <i>MIRROR IMAGING</i> JELENSÉGE.....	7
1.1. AZ ÁTFOGÓ STRATÉGIA.....	7
1.2. A <i>MIRROR IMAGING</i> JELENSÉGE	8
2. A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG KIALAKULÁSÁHOZ VEZETŐ TÖRTÉNELMI FOLYAMATOK, VALAMINT HAGYOMÁNYOSAN KÍNAI, STRATÉGIAI SZINTŰ INTERPRETATÍV ÉS OPERATÍV KATEGÓRIÁK.....	12
2.1. VÍZVÁLASZTÓ A KÍNAI STRATÉGIAI GONDOLKODÁSBAN: TALÁLKOZÁS MÁS NAGYHATALMAKKAL	12
2.2. KÍNA POLITIKAI VONATKOZÁSÚ HÁLÓZATI KONCEPCIÓI ÉS STRATÉGIAELMÉLETEI A NEMZETI MEGALÁZTATÁS ÉVSZÁZADA ELŐTT	13
3. KONFUCIANIZMUS ÉS TAOIZMUS, MINT INTEGRÁLT KÍNAI POLITIKAI PARADIGMA.....	17
3.1. BÖLCSELET: VALLÁS ÉS FILOZÓFIA	17
3.2. KONFUCIANIZMUS	17
3.3. TAOIZMUS.....	19
3.4. A KÍNAI KÜLPOLITIKAI GONDOLKODÁS HAGYOMÁNYOS ALAPELVEIVEL KAPCSOLATOS FÉLREÉRTÉSEK TISZTÁZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE	19
4. A NEMZETI MEGALÁZTATÁS ÉVSZÁZADÁNAK HATÁSAI KÍNA POLITIKAI RENDSZERÉRE, STRATÉGIAELMÉLETEIRE ÉS KÜLPOLITIKAI KONCEPCIÓIRA	21
4.1. A NEMZETI MEGALÁZTATÁS ÉVSZÁZADA.....	21
4.2. ÚTKERESÉS A MODERN NEMZETKÖZI TRENDEK KÖZT	22
5. A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG POLITIKAI RENDSZERE	24
5.1. ÉRTELMEZÉSI KERET A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG POLITIKAI RENDSZERÉHEZ ÉS ÁTFOGÓ STRATÉGIÁJÁHOZ.....	24
5.2. MAO CE-TUNG	24
5.3. TENG HSZIAO-PING.....	28
6. HSZI CSIN-PING KORA ÉS A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG ÁTFOGÓ STRATÉGIÁJA	30
6.1. HSZI CSIN-PING ELNÖKSÉGE	30
6.2. A KÍNAI KOMMUNISTA PÁRT STRATÉGIAI CÉLJAI ÉS ESZKÖZEI: AZ ÁTFOGÓ STRATÉGIA	30
6.3. A VERTIKÁLIS ELLENTMONDÁS: AZ ÉSZAK-DÉL SZEMBENÁLLÁS.....	32
6.4. A HORIZONTÁLIS ELLENTMONDÁS: A KELET-NYUGAT SZEMBENÁLLÁS	32

6.5. GEOPOLITIKAI FESZÜLTSÉGEK	35
7. KONKLÚZIÓ.....	37
7.1. EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE	37
7.2. AZ ELEMZÉS KORLÁTAI ÉS A KUTATÁS FOLYTATÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI	38
7.3. A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKRA VONATKOZÓ KÖVETKEZTETÉSEK.....	38
IRODALOMJEGYZÉK.....	40
MELLÉKLETEK.....	47

BEVEZETÉS: HIPOTÉZIS ÉS MÓDSZERTAN

Bevezetés

A Kínai Népköztársaság meglátásom szerint egy igazán összetett nemzetközi szereplő, hiszen öt évezredes folytonos kultúrával rendelkezik és e hosszú idő legnagyobb részében nem is országgént, hanem a nemzetközi rendszer szíveként, a népek családjaként reflektált önmagára.¹ Ezzel együtt fontosnak tartom kiemelni, hogy a Kínai Népköztársaság államalakulatként nemzetközi viszonylatban igazán fiatal, hiszen 1949. október elsején kiáltották ki. Az 1921-ben megalakult Kínai Kommunista Párt a több mint száz éves fennállása alatt véleményem szerint figyelemreméltó elemzői és kivitelezői képességekről tett tanúbizonyságot, hiszen nem csupán kimunkálta a nagyságrendileg ötezer éves kínai civilizáció és a marxizmus-leninizmus szintézisét (a kínai jellegű szocializmust), hanem mindezt az ország (ismételten) nagyhatalommá válásának, Kína és a kínai nép megújulásának/reneszánszának szolgálatába is tudta állítani. Megalapozottnak tartom azt feltételezni, hogy a kínai politikai rendszert magát ez a stratégiai igény hívta életre és végső soron ez is tartja hatalomban. Ennek a fontos összefüggésnek kiegészítő dinamikája, hogy a leninista pártépítés és államszervezés ideális közeget teremt átfogó stratégiai koncepciók kidolgozására és módszeres végrehajtására az állam és a társadalom minden szintjén. A témával amúgy extenzíven foglalkozó szakirodalmak meglátásom szerint leggyakrabban kétféle hibába esnek: A realizmust nélkülöző vagy propagandacélokra szánt elemzések és jelentések figyelmen kívül hagyják a jó és rossz fogalmainak relatív, de legalábbis szituált jellegét a reálpolitikában. Ebből következően Kína felemelkedését veszélynek állítják be olyan multivalens értelmezésű értékekre, mint a jog uralma vagy akár az emberi jogok. A realista nézetek pedig, ahogyan arra Somkuti Bálint is felhívja a figyelmet gyakran a nemzetközi kapcsolatokban *mirror imaging*, néven is ismert jelenség áldozatául esnek.² A jelenséget Egedy Gergely a külpolitikai döntések nem racionális tényezőinek vizsgálatánál meglehetősen egyszerűen foglalja össze Robert Jervis álláspontja alapján: a döntéshozók (és az elemzők is) hajlamosak környezetüket a valóságnál egyrészt ellenségesebbnek látni, másrészt pedig saját szándékaikat és világnézetüket másokra vetíteni.³ Ez különösen is félrevezető akkor, ha ezek a „mások” civilizációsan is különböznek tőlük. Így például amerikai elemzők a saját hozzáállásukat kivetítve egy globális hegemoniára törő

¹ HENDRIKS 2023

² SOMKUTI 2024, 110.

³ EGEDY 2017, 102.

nagyhatalom felemelkedésétől tartanak.⁴ Ezeket a hibákat lehetőség szerint elkerülve jelen munka a kínai eszmei és gyakorlati háttér feltárására illetve a kínai stratégiai kultúra főbb toposzainak és a Kínai Népköztársaság politikai rendszere jellegének, jelentőségének bemutatására vállalkozik. Ez a törekvés kísérletet tesz a Kínai Népköztársaság átfogó stratégiájának összefoglalására valamint arra, hogy ennek jelentőségét az emberiség közös jövője szempontjából vizsgálja. 2023 őszén az egyetemi Tudományos Diákköri Konferencián bemutatott pályamunkában⁵ bizonyos, a jelen értekezés során ismételt említésre kerülő koncepciókat már ismertettem. Amikor ezeket a pontokat a 2023-as pályamunkámmal azonos viszonyrendszerben tárgyalom azt lábjegyzetben (TDK 2023) fogom jelezni.

Hipotézis és módszertan

Jelen értekezés a törekvéseit két fő hipotézis érvényességének vizsgálatán keresztül igyekszik megvalósítani. Az első hipotézis szerint az államok úgynevezett stratégiai kultúrával rendelkeznek, amelynek figyelmen kívül hagyása növeli a konfliktualitás szintjét a nemzetközi kapcsolatokban. Így e tézis szerint a nagyhatalmak közötti békésebb együttéléshez elengedhetetlen stratégiai gondolkodásuknak/kultúrájuknak ismerete. Ez a stratégiai gondolkodás pedig nem más, mint Robert C. Castel nyomán: az adott állam hagyományainak, értékeinek, viselkedési mintázatainak, jelentésrendszereinek és a történelme során felmerülő biztonsági kihívásokra adott válaszok során kialakult problémamegoldó reflexeinek összessége.⁶ E tézis igazolhatóságát az orosz-ukrán háború jelenségén keresztül igyekszem megvizsgálni. Második hipotézisem, hogy a Kínai Népköztársaság politikai rendszere, átfogó stratégiája illetve nagyhatalmi operatív magatartása adekvát módon értelmezhető azon toposzok mentén, amelyek meghatározó szerepet játszottak stratégiai gondolkodásának fejlődésében. Ennek vizsgálatához deskriptív módon vizsgálom meg e toposzok kialakulását és a rajtuk keresztül a Kínai Népköztársaság politikai rendszerét és mai operatív viselkedését a nemzetközi kapcsolatokban. Mindezt a szükséges fogalmi tisztázás és a megváltozott biztonsági környezet bemutatása előzi meg.

⁴ BECKLEY 2024

⁵ *A Kínai Népköztársaság, Vietnam és Laosz – Ázsiai kommunista-kapitalista rendszerek a nemzetközi kapcsolatokban.* A kötelező anonimitás miatt a továbbiakban: TDK 2023

⁶ CASTEL 2023, 24–26.

1. AZ ÁTFOGÓ STRATÉGIA ÉS A *MIRROR IMAGING* JELENSÉGE

1.1. Az átfogó stratégia

Az átfogó stratégiára meglátásom szerint az egyik legjobb definíciót Rush Doshi, a Fehér Ház Nemzetbiztonsági Tanácsának Kínáért és Tajvanért felelős helyettes vezető igazgatója foglalta össze 2021-ben. A tanulmány Magyarországon 2024-ben *A hosszú játszma* címmel jelent meg. Doshi mindenekelőtt a biztonság fogalmát Barry. R. Posen nyomán úgy határozza meg, mint szuverenitást, sértetlenséget, területi oszthatatlanságot és hatalmi pozíciót. Ebből aztán levezeti, hogy az átfogó stratégia valójában egy adott állam integrált elmélete arra, hogy az államvezetés katonai, gazdasági és politikai eszközeinek tudatos koordinációja révén, miként szándékozik ezt a biztonságot realizálni.⁷ Ennek a realizációs folyamatnak Doshi 3 alapfeltételét azonosítja be. Mindenekelőtt szükség van átfogó stratégiai koncepciók kidolgozására (amelyet tanulmánya mesteri módon a kínai leninista államrend alapján párttextusokból és politikai beszédekből eredeztet, hiszen ezek ott általánosan normatívak), majd egy olyan stratégiai képességet garantáló intézményrendszer is szükséges, amely képes ezeket a koncepciókat végrehajtani a politikai, társadalmi gazdasági és katonai ágazatokban, akár a szervezeti felépítés alsóbb szintjein megjelenő érdekek vagy hozzá nem értés ellenében is. Amennyiben ezek a feltételek teljesülnek, az adott állam részéről felismerhető egy egységes stratégiai „vonalvezetés,” magatartás.⁸ Napjainkra a biztonsági környezet átalakult, hiszen az úgynevezett negyedik generációs hadviselés korát éljük. A hadászatban mindig is jelen voltak olyan érdekérvényesítési lehetőségek, mint a gerillaharc, a gazdaság fegyverként történő felhasználása, vagy éppen a pszichológiai, esetleg propagandisztikus hadviselés.⁹ Ugyanakkor globalizált világunk információs társadalmaiban ennél már többről van szó. Somkuti Bálint definíciója szerint: „*A negyedik generációs hadviselés pontosan körvonalazott politikai célok elérése érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségén alapuló, általában nem katonai tevékenység, amely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival, és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott katonai és nem katonai művelet eredményeképpen fejezi ki.*”¹⁰ Vagyis, ahogyan a biztonság a múltban sem kizárólag katonai dimenzióban létezett, úgy ma ez már hatványozottan igaz. Somkuti rámutat, hogy a nemzetközi és magánszereplők olyan jelentős arányban járulnak hozzá egy-egy ország kereskedelméhez,

⁷ DOSHI 2024, 43.

⁸ Op.Cit. 47.

⁹ SOMKUTI 2024, 145.

¹⁰ Op.Cit. 97.

hogy a szankciós lehetőségek miatt már klasszikus értelemben vett „harcoktól megkímélt hátország” sincs. Éppen ezért ahogyan azt akár az iraki, akár az orosz-ukrán háború (ezutóbbi a médiahadviselésen keresztül) megmutatták: a harcolók és a civilek közötti határ elmosódik, és minthogy egy ellenség csak akkor győzetik le, amikor ezt ő is elismeri, a percepciók és a narratíva terén folyó küzdelem alakulása legalább annyira fontossá vált, mint maguk a fizikális harctéri események.¹¹ Így ma már hadviselési eszköz lehet akár egy álhír terjesztése, vagy éppen egy lejárató videó nyilvánosságra hozatala, esetleg egy botrány reklámozása, vagy egyenesen megtervezése. Ezek mind a politikai rendszerek gyengítésének útjai.¹² Somkuti tūpontos tanulmánya olyan hadviselési módokat és dinamikákat mutat be, amelyekben Machiavelli klasszikus bölcsessége tükröződik vissza; miszerint, az erődített várossal rendelkező uralkodót nem érdemes megtámadni, ha a népe szereti.¹³ Az álhírek illetve kompromittáló anyagok nyilvánosságra hozatala és botrányok kreálása, reklámozása belülről erodálja az „uralkodó erődített városának alapjait,” vagyis a politikai rendszert és annak társadalmi támogatottságát. De ehhez hasonlóan az összehangolt ellenséges gazdasági manőverek, esetleg a média és a multinacionális vállalatok vagy nemzetközi szervezetek állásfoglalása és jelentései, de ugyanígy a tőkespekulánsok tevékenysége is képes csapást mérni egy-egy ország megítélésére és gazdaságára, ezáltal pedig az itt felsorolt szereplők valamely rivális oldal, proxyjaivá válhatnak.¹⁴ Mindebből az következik, hogy egy átfogó biztonsági elméletnek ahhoz, hogy hatékony legyen, mára ténylegesen multidimenziós, globalizált világunk sajátosságaira kiterjedt megközelítésben kell működnie. Ez a tényállás meglátásom szerint nagy hangsúlyt fektet az államok intézményrendszereinek hatékonyságára, vagyis annak mértékére amennyire az lehetővé teszi számukra nem csupán az átfogó stratégiai koncepciók kidolgozását, hanem azt is, hogy e koncepciókat akár alsóbb szervezeti szinteken felmerülő érdekek vagy hibák ellenében is sikeresen végrehajtsák, realizálva ez által a koherens stratégiai vonalvezetést, magatartást.

1.2. A *mirror imaging* jelensége

Doshi tanulmánya a nemzetközi kapcsolatok eredendően hierarchikus volta mellett érvel, vagyis a hangsúlyt arra helyezi, hogy egyes államok előbb-utóbb mindig olyan hegemon

¹¹ SOMKUTI 2024, 103–105.

¹² Op.Cit. 107.

¹³ MACHIAVELLI 2022, 56.

¹⁴ SOMKUTI 2024, 107–108, 117.

pozícióba küzdik magukat, ahol más államok kül- és sok esetben belföldi viselkedését is szabályozhatják: kényszerítés, ösztönzés vagy tekintélyükből fakadó utasítás révén. Ennek eléréséhez először is tompítják az aktuális (lokális vagy globális) hegemon kényszerítő és ösztönző képességeit, majd legitimációját. Utána egy második fázis keretében pedig kiépítik sajátjaikat.¹⁵ Ebből következően sorait és érvelését áthatja egy globális hegemon Kína lehetőségének víziója, amely több döntéshozó és elemző, köztük maga Doshi amerikai identitástudata számára is „rémálomként” hat. Véleményem szerint itt az úgynevezett *mirror imaging* jelensége áll fenn, amely nagymértékben jellemzi az USA döntéshozóit és szakértőit, minthogy ez, az amúgy generációjának talán legnagyobb amerikai elemzőjének tekinthető Graham Allison esetében is látható, akinek a kubai rakétaválság tanulságaira építkező, de-eszkalációt segítő *A döntés lényege* című értekezést köszönheti a biztonságpolitika.¹⁶ Allison ma mégis a következőképp ír az Egyesült Államok és Kína feszültségeiről: „Vajon a kínaiaknak lesz-e nehezebb ésszel felfogni, hogy lehet két 'nap' az égen vagy az USA-nak, hogy egy másik, valószínűleg felsőbbrendű superhatalommal kell együttélnie?”¹⁷ Ahogyan John J. Mearsheimer a Notre Dame Nemzetközi Biztonságpolitikai Központban (USA – Indiana), 2024 januárjában tartott, *War and International Politics* című előadásában részletesen szemléltette: 1991 és 2017 között a nemzetközi rendszer egypólusú volt,¹⁸ vagyis az egyetlen superhatalom, az Amerikai Egyesült Államok körül gravitált. Az egypólusú rendszerben az USA külpolitikai törekvései arra irányultak, hogy megőrizze az amerikai hegemoniát. Tette ezt mindenekelőtt egy új rivális felemelkedésének bármi áron történő megakadályozásával, mintegy elrettentve az esélyeseket akár a regionális vezető szerepekre törekvéstől is.¹⁹ Ehhez egyik fő eszköze a liberális hegemonia stratégiája volt, vagyis az USA igyekezett minél több államot, többnyire a liberális demokráciává kényszerítés és *high politics* szervezetei útján integrálni a maga uralta egypólusú nemzetközi rendszerbe.²⁰ Az új rivális felemelkedésétől való, amúgy racionális félelem, mégis a *mirror imaging* iskolapéldája. Egyszerűen azért, mert a materiális érdekek és viszonyok, valamint a gondolkodás között érdemi kapcsolatot hagyják figyelmen kívül. Ez a kapcsolat pedig abból a pszichológiai és antropológiai tényből következik, hogy az embereknek intellektuális struktúrák kidolgozására van szükségük ahhoz, hogy törekvéseikhez értelmet rendeljenek, ez pedig minden esetben materiálisan, történelmileg és kulturálisan szituált módon

¹⁵ DOSHI 2024. 51–52.

¹⁶ EGEDY 2017, 98.

¹⁷ ALLISON 2023, 172.

¹⁸ MEARSHEIMER 2024

¹⁹ MEARSHEIMER – ROSATO 2023, 157–158.

²⁰ MEARSHEIMER, 2022, 17.

történik. Így tehát belátható, hogy még a befolyásgyakorló képességként konceptualizált hatalom jelensége is az identitás- és értékdefinícióból levezetés nyomán megfogalmazott érdekek és célok szolgálatában áll.²¹ Vagyis egyáltalán nem törvényszerű, hogy más államok is globális hegemon hatalomként, egy egypólusú nemzetközi rendszer élén konceptualizálják a számukra ideális pozíciót a világban. Mint ahogyan az sem megalapozott, hogy a liberális demokráciának bárminemű létjogosultsága legyen, annak kialakulási kontextusától teljesen eltérő civilizációs, kulturális és társadalmi-materiális feltételek között. A tapasztalatok inkább azt mutatják, hogy a liberális hegemonia erőltetése közvetlen oka mindazoknak a háborúknak, amelyeket az USA 1993 és 2017 között a Clinton, a Bush és az Obama adminisztrációk alatt vívott.²² Tehát Patrick Porter amerikai nemzetközi biztonsági és stratégiai szakértő véleménye, miszerint a hidegháborút követően az USA olyan nemzetközi rend építésébe kezdett, amely „lehetetlen, történelmietlen és beképzelt” valamint „a restauráció teológiáján alapszik, amely a külpolitikát göggel átszőtt morális-színjátékként keretezi,”²³ igencsak megalapozott helyzetérékelés hatását kelti. Ennek az egypólusú világnak Kína felemelkedésével és az Orosz Föderáció nagyhatalomként való „feltámadásával” pedig, John J. Mearsheimer szerint vége szakadt.²⁴ Első hipotézisem szerint a hatalmi politizálás nem csupán a nagyhatalmak egymással szembeni előnyszerzéséről szól, ahogyan azt a nemzetközi kapcsolatok realista iskolája közismerten állítja, hanem első sorban a nagyhatalmaknak, a nemzetközi rendszerről és benne saját helyükről vallott nézetei, paradigmái kerülnek konfliktusba egymással. Így értelmezési keretem szerint az USA részéről tanúsított „történelmietlen szuperhatalmi” hozzáállás, az orosz agresszió mellett, a máig dúló orosz-ukrán háború fő okai között szerepel, hiszen ahogyan arra Klaus Von Dohanyi, Helmut Kohl egykori stratégája is felhívja a figyelmet: az Oroszországi Föderáció számára a NATO-bővítés egész egyszerűen hidegháborús, sőt támadó jellegű nyugati terjeszkedést jelent. William J. Burns leköszönő CIA igazgató, korábban oroszországi nagykövet is megerősítette ezt, hiszen a NATO kelet-európai bővítését legalábbis korainak, de rosszabb esetben egyenesen provokációnak nyilvánította. Von Dohanyi úgy látja, hogy Oroszország türelmet tanúsított a volt keleti blokk bizonyos országait involváló NATO-bővítésekkel kapcsolatban, de a Krím annexiójának valószínűségét drasztikusan megnövelte, hogy a 2008-as bukaresti NATO csúcs üdvözölte Ukrajna csatlakozásra irányuló aspirációit. Ugyanezen logika mentén a német elemző megállapítja, hogy magához az orosz-ukrán

²¹ TAKÁCS 2024, 88.

²² MEARSHEIMER 2022, 24.

²³ MEARSHEIMER – ROSATO 2023, 156–157.

²⁴ MEARSHEIMER 2024

háborúnak a kitöréséhez is érdemben járult hozzá az, hogy 2021. június 14-én az Észak-Atlanti Tanács állam és kormányfői szinten megerősítette a bukaresti csúcs döntéseit.²⁵ Álláspontom szerint már harmadik éve látja, érzi és szenved el a világ, hogy mivel jár, amikor egy nagyhatalom történelmi stratégiai kultúrájából fakadó biztonsági garanciákra vonatkozó igényei, Oroszország esetében ez a távolság érinthetetlensége, nem kerülnek figyelembevételre. Robert C. Castel biztonságpolitikai szakértő megjegyezte, hogy a jól védhető természetes határok hiánya szükségszerűvé teszi Moszkva számára, hogy stratégiakidolgozásának elemzési szintjeként a világrendet azonosítsa és amennyiben idegen hatalmak a „végtelen síkság” szélére sorakoznak, hogy saját világrendjüket Oroszországra kényszerítsék, akkor abból nagy valószínűséggel háború lesz. Ezt alátámasztandó érdemes megfigyelni, hogy az oroszok hosszú távon sohasem voltak hajlandóak olyan világrend részeként létezni, amelynek kiépülésébe nem volt beleszólásuk.²⁶ Ez igazolja az első hipotézist. A dolgozat a továbbiakban a másodikra fókuszál. A hatalmi politikában azzal a (talán mégsem annyira) racionális stratégiaelemzéssel egyidejűleg, amelyre Rush Doshi is törekszik, az orosz-ukrán háborúhoz hasonló tragédiák bekövetkezési valószínűségének drasztikus csökkentése érdekében szinte parancsoló módon áll elő az elemzési megközelítés kiterjesztésének és más nézőpontokkal való integrációjának szükségessége. Ez meglátásom szerint, módszertanilag azt jelenti, hogy az euroatlanti logika diktálta „racionalitást” nem célszerű axiómaként ráerőltetni egy-egy geopolitikai szituáció résztvevőire, hanem az érintettek, esetünkben az elemzés tárgyaként szolgáló Kínai Népköztársaság stratégiai gondolkodásának megértésére érdemes törekedni. A stratégiai gondolkodás pedig végső soron egy stratégiai kultúrában, irányelvek és tapasztalatok mentén formálódik.

²⁵ VON DOHANYI 2022, 87–90.

²⁶ CASTEL 2023, 26, 28.

2. A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG KIALAKULÁSÁHOZ VEZETŐ TÖRTÉNELMI FOLYAMATOK, VALAMINT HAGYOMÁNYOSAN KÍNAI, STRATÉGIAI SZINTŰ INTERPRETATÍV ÉS OPERATÍV KATEGÓRIÁK

2.1. Vízválasztó a kínai stratégiai gondolkodásban: találkozás más nagyhatalmakkal

Kína a több ezer éves történelme és kultúrája miatt olyan évezredes stratégiai irányelvekkel valamint paradigmával rendelkezik, amelyek figyelembevételre, meglátásom szerint elsődleges fontosságú a kínai stratégiai gondolkodás megértése szempontjából. A stratégiai kultúra ismerete pedig, az előző fejezetben tárgyalt orosz példa alapján belátható módon azért is fontos, hogy megfelelően lehessen értelmezni a Kínai Népköztársaság viselkedését a nemzetközi térben. Ez a fejezet, a könnyebbség kedvéért először a külpolitikai vonatkozású koncepciókat tárgyalja, majd pedig röviden az államszervezés rendezőelveire fókuszál. Ennek oka abban áll, hogy Kína esetében nehezen választható el egymástól a kettő. Kína történelmében az 1842-ben aláírt Nankingi szerződést és az ahhoz vezető első ópiumháborút, a nemzeti megaláztatás évszázadának kezdetét, célszerű több értelemben is vízválasztóként kezelni. Jelen elemzés szempontjából ez a vízválasztó-jelleg nem csupán a politikai és gazdasági átalakulás miatt releváns, amelyet a fokozatos félgymarmati státuszba süllyedés okozott, hanem azért is, mert a világ többi nagyhatalmával való találkozás valamiképp bizonyította, hogy a tradicionális kínai eszmék és Csing-korabeli megvalósulásuk önmagukban inadekvátak bizonyultak a politikai cselekvés olyan irányú orientálódása, hogy az megakadályozza a bukást, amely Kína számára a „nemzeti megaláztatás évszázadához” vezetett. Ennek következményeként nyilvánvaló módon fogalmazódott meg a kínai igény új, a modern sztemderdeknek megfelelő társadalomtudományi elméletekre és politikai rendszerr.²⁷ Olyan megközelítésekre, amelyek aztán integrálni tudták a korábbi stratégiai és világnézeti irányelveket, hagyományokat és kategóriákat. Ennek megfelelően először az első ópiumháborút (1839/1840-1842) megelőző hálózati koncepciókat, stratégiaelméleteket és politikai paradigmákat tárgyalom, majd pedig a nemzeti megaláztatás évszázadának ezekre gyakorolt hatását, következményeit és a marxista-leninista inkorporáció nyújtotta újabb szellemi erőforrásokat igyekszem bemutatni.

²⁷ EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 5.

2.2. Kína politikai vonatkozású hálózati koncepciói és stratégiaelméletei a nemzeti megaláztatás évszázada előtt

A szóban forgó folyamatok közül véleményem szerint kitüntetett fontosságúak azok, amelyek nemzetközi kapcsolati kontextusban szituáltak, hiszen egy nemzetközi szereplő identitása szempontjából más nemzetközi szereplőkkel való interakciói konstitutívak.²⁸ Az említett konfliktust megelőzően Kína magát a népek családjaként konceptualizálta.²⁹ Egy olyan nemzetközi kapcsolati hálózat középpontja és szíveként, amelybe beletartoztak a Kínai-Alföldön³⁰ majd idővel egyre tágabb szomszédságában lévő népcsoportok, sőt tágabb értelemben az annál távolabb élő népek is. Szomszédai előtt a kínai kultúra és államszervezés akkora tekintéllyel rendelkezett, hogy a császár általi politikai elismerés jelentette vezetőik számára a legnagyobb legitimációs faktort,³¹ hiszen a legerősebb „kínai” állammal, illetve a Csin dinasztia által megvalósított birodalmi egyesítést követően (Kr. e. harmadik évszázad), az önellátó Kínával kötött kereskedelmi megállapodások pedig jobb életszínvonalat garantáltak a szomszédos népeknek. E nemzetközi alrendszer szíve és civilizációs alapja évezredekig Kína volt.³² Egy meglehetősen ősi, a Kr. e. 3. évezredre tehető geopolitikai elképzelés a Wu Fu/ 五服, vagyis a világ 5+1 körzetre történő felosztása, mégpedig az uralkodó székhelyéül szolgáló fővárost használva kiindulási pontként. Ahogyan Horváth Levente azt bemutatja: a körzetek egymáshoz képest rétegesen helyezkednek el és mindegyik réteg egy 250 km-es körzetet alkotott. A főváros körzete a Dian Fu / 甸服, itt élt az uralkodó és közvetlen környezete. Az azt követő 250 km a Hou Fu / 侯服, ahol a lakók követ által kézbesített ajándékokat voltak kötelesek küldeni a császár elé. Ezt követte a Bing Fu / 賓服, a határvédők területe. Ebben a három körzetben, vagyis a főváros 750 km-es körzetében található területen éltek a Középső Birodalom tagjai, az akkori „kínaiak.” Tőlük 250 km-es körzetben, a Yao Fu / 要服 területén éltek a velük kapcsolatban lévő törzsek. Az ezen kívül eső területek neve Huang Fu / 荒服, szó szerinti fordításban *vadon*, vagyis a „barbárok” otthona. (Az elmondottakat szemléltető saját szerkesztésű **Wu Fu/ 五服** ábrához lásd az **1. mellékletet**.)³³ Egy másik, a Csou dinasztia idejére, a Kr.e. első évezredre tehető kínai világpolitikai koncepció a Tian-xia / 天下 elmélet,

²⁸ TAKÁCS 2024, 94.

²⁹ HENDRIKS 2023

³⁰ MARSHALL 2024, 56.

³¹ TAKÁCS 2023

³² TAKÁCS 2024, 95.

³³ HORVÁTH, 2022, 58–59.

mely *Minden az Ég alatt/ Minden a mennyek alatt* alakban fordítható.³⁴ A Tian-xia / 天下 egy többdimenziós koncepció, amely rendelkezik földrajzi aspektussal (az egész bolygó), szociálpszichológiai aspektussal (az emberek akaratának és aspirációinak összessége), ahogyan politikai és teológiai dimenzióval is, hiszen posztulál egy *Eget/Mennyet*, az alatta lévő földet pedig világintézmény, „egy nagy egész”, illetve összekapcsolt hálózat formájában konceptualizálja.³⁵ Ezt hivatott illusztrálni a **2. mellékletben** látható, „Tradicionális 中国 (/ Csong-guo) modell”, amely Kína hagyományos kínai nevét viseli és annyit tesz: *Központi Királyság/Középső Birodalom*, hiszen a Tian-xia / 天下 koncepció kidolgozását a Csou dinasztia uralma alatt, a Krisztus előtti első évezredben fejezték be, amikor is a császárt az *Ég fiának / Mennyek fiának* nevezték.³⁶ A „világintézmény” szerkezetét tekintve nem más, mint egy burton-i hatékony ego-hálózati modell, amelyben az elemhalmazok közötti legrelevánsabb híd a központi elemen keresztül vezet.³⁷ Hídnak a hálózatelmélet áramláscentrikus megközelítése azt az adott szempontból kizárólagos kötést nevezi, amely lehetővé teszi valamilyen tartalom áramlását két pont között.³⁸ Tárgyát tekintve tartalom alatt itt információt, személyek, javak és a legitimáció áramlását értem. Kína esetében ez a 17. század előtt döntően centrifugális áramlást jelentett,³⁹ vagyis első sorban „nemzetközi partnerei” profitáltak belőle. Belátható, hogy mérete és a hálózati struktúrában való elhelyezkedése nyomán, ebben a modellben Kína jelentős hálózati erővel rendelkezett, hiszen a „partnerek” közötti legrelevánsabb hídként (áramlási csatornaként) a vele való kapcsolat szolgált.⁴⁰ Ebből az következett, hogy amennyiben valaki nem kívánt együttműködni vele, akkor az érintett egyszerűen megszűnt a hálózat részének lenni.⁴¹ Így természetesen elesett annak bizonyos előnyeitől, főként a kereskedelem és a legitimáció terén. Kínában történelmileg kitüntetett szerepe van a hálózati infrastruktúraépítésnek, mint a gazdagsághoz és a mennybéli harmónia realizálásához vezető útnak. Ahogyan egy kínai bölcsesség ezt összefoglalja: „要致富先修路 / Yao zhifu, xian xiu lu” vagyis „Ha gazdagságot akarsz, először építs utat.” Abban, hogy az út, tehát infrastruktúraépítést a kínai gondolkodás magának Huangdinek, a legendás Sárga Császárnak tulajdonítja, megnyilvánul, a koncepció mennyei, isteni,⁴² tehát normatív eredete a

³⁴ TDK 2023

³⁵ ZHAO 2006, 30.

³⁶ ZHANG 2015, 27.

³⁷ BORGATTI – HALGIN 2011, 1171.

³⁸ Op.Cit. 1170.

³⁹ TAI 2019, 21–22.

⁴⁰ BORGATTI – HALGIN 2011, 1173.

⁴¹ TAKÁCS 2024, 95.

⁴² ZHANG 2015, 89.

kínai világnézet szempontjából. Hosszú történelme során Kína megtapasztalta a háborúskodást és a hatalmi politizálást is. Érdekes módon gyakran a kínaiak lakta területeken. Ezek a tapasztalatok figyelemreméltó, eredendően kínai jellegű stratégiai meglátásokhoz vezettek, amelyek főként a Kr. előtti 8-5. század közötti időszakban, az úgynevezett *Tavaszkok és őszyk* korában kerültek megfogalmazásra. Talán Szun-Ce-nek, *A háború művészete* című könyve a legszélesebb körben ismert ilyen témájú értekezés. Ugyanakkor fontosnak tartom kiemelni, hogy messze nem az egyetlen könyv, amely tartalmilag hasonló témát dolgoz fel. Többek között Sun Vu, Vu Csi és a ming hős Csi Dzsiguang (vagy valaki más az ő nevükben) is összefoglalták meglátásaikat, általában olyan, feltűnően hasonló irányelvek mentén mint: a béke prioritása, háború esetén megtévesztő taktikák alkalmazása, a védekező háború legitimitása a végső soron elítélendő hódító háborúval szemben. Ilyenek elvek továbbá a társadalmi támogatás elnyerése a hadviseléshez és végül, de nem utolsó sorban az eredendően „megfelelő politikai nézeteket valló katonákból” álló sereg gyermeki kötődésének kialakítása a tábornok felé, hogy azok szükség esetén nagyobb hajlandóságot tanúsítsanak meghalni parancsnokuk szavára.⁴³ Ezzel együtt fontosnak tartom megjegyezni, hogy konfliktusok terhelte időszakok Kína történelmében a *Tavaszkok és őszyk* korát megelőzően is voltak, mint például a Kr. előtti 11. évszázad, mikor is a Sang dinasztiát folyamatában leváltotta a Csou.⁴⁴ Minden esetben metszéspontot képez a stratégiai megközelítések között, hogy a kínai stratégiai gondolkodás a békés egymás mellett élésre helyezi a nagyobb hangsúlyt, mert történelmileg úgy gondolja, hogy Kína és partnerei akkor tudnak a leginkább gazdagodni, ha béke van közöttük.⁴⁵ A kínai harcos és küzdelmi ideál az a személy, sereg vagy cselekvésmód, amelyik képes (lehetőség szerint) fizikális harc nélkül győzelmet aratni, hiszen: „A jók legjobbika küzdelem nélkül hódítja meg az ellenséges sereget.”⁴⁶ Ebből pedig az következik, hogy az összecsapás általi kényszerítés (melynek képessége természetesen elengedhetetlen) afféle utolsó lehetőségként szerepel a palettán.⁴⁷ De a kínai gondolkodás szerint mégis hogyan hódíthatja meg a jók legjobbika harc nélkül az ellenséges sereget? A *Tavaszkok és őszyk* korának (Kr. e. 8-7. század) egyik nagy hatású stratégiája Guan Csong, a Guan-ce című művében meghatároz bizonyos stratégiai alapelveket. Ez a régmúlt időkben tevékenykedő, de meglátásom szerint kortalanul élesszemű biztonságpolitikai szakértő és stratégiai elemző mindenekelőtt úgy látja, hogy a geopolitikai önvédelemhez geopolitikai hatalom kell, amelynek két alappillére az erős gazdaság

⁴³ TAKÁCS 2024, 93–94.

⁴⁴ ZHANG 2015, 217.

⁴⁵ TAKÁCS 2024, 91–93.

⁴⁶ SZUN-CE 2024, 21.

⁴⁷ ALLISON 2023, 140.

és a jelentős haderő. Ezen a ponton szükségesnek látom tisztázni a geopolitika fogalmát, hiszen az többféle értelmezésre is lehetőséget ad. Osztom az álláspontot, miszerint a geopolitika a befolyás országhatáron túlra történő kivetítésének képessége. A geopolitikai önvédelem pedig a más államok hatalmi kivetítésétől való védekezést jelenti.⁴⁸ Guan Csong szerint a geopolitikai önvédelemhez szükséges gazdasági és katonai erő megteremtése az uralkodó feladata,⁴⁹ akinek elemeznie kell a környező államok gazdasági berendezkedését és exportszükségleteit, hogy a saját gazdasági erő célzott alkalmazásával „uralhassa őket”.⁵⁰ Guan meglátásai bár első sorban kínai testvérállamokkal szemben biztosították az előnyszerzést, a stratégia korabeli politikai szituációjából adódóan mégis „külpolitikáról” van szó.

⁴⁸ FLINT 2024

⁴⁹ HORVÁTH, 2022, 62.

⁵⁰ Op.Cit. 63–64.

3. KONFUCIANIZMUS ÉS TAOIZMUS, MINT INTEGRÁLT KÍNAI POLITIKAI PARADIGMA

3.1. Bölcelet: vallás és filozófia

Kasznár Attila a kínai vallási és eszmerendszerek politikai vonatkozását vizsgálva rávilágít, hogy léteznek bizonyos antro-po-tipikus szellemi igények, amelyek miatt a társadalmi fejlődés korai szakaszaiban a világon mindenhol megjelenő vallási totemizmus és animizmus lokális változatai földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül feltűnő hasonlóságokat, komplementer fogalmi kereteket mutatnak. Ezek nem csupán a fejlődő társadalom által meg nem magyarázható természeti jelenségeket voltak hivatottak értelmezni, hanem ezzel együtt a valóság, a lét értelmezésére és benne az emberi tevékenység orientálására vonatkozó antropológiai igényeket is kielégítették. Így ezek a kezdeti rendszerek és a belőlük évszázadokon átívelő folyamatok keretében, először kelet-ázsiai jellegűvé váló, majd pedig Kínában, külső befolyástól mentes kultúrkörnyezetben, önálló fejlődési folyamat keretében bölceleti filozófiai-vallási rendszerekké kristályosodó utódaik is megalapozott jogot formálhatnak a „vallás” kategóriára. A bölceleti jelző ebben a minőségében azt jelenti, hogy a helyes, jó és jelentőségteljes életvitel útját kívánja szolgáltatni. Ezek közül a bölceleti filozófiai és vallási rendszerek közül a legmeghatározóbbak konfucianizmus és taoizmus néven váltak ismertté.⁵¹

3.2. Konfucianizmus

A Kr. e. 551-ben, a mai Shangdong tartomány (akkoriban Lu nevet viselő) területén született Konfucisz tanításai meghatározóvá váltak a kínai társadalomelmélet, a személyes életvezetés és a politika számára is. Ebben kiemelkedő szerepe volt az alapító filozófus zsenialitásának de Tung Csung-sunak, a Han dinasztia egyik főtanácsadójának is. Tung mintegy négy évszázaddal Konfuciusz születése után meggyőzte a Han császárt, hogy a konfuciánus doktrínának monopolhelyzetet adományozzon és azt társadalmi valamint államszervezési alapelvvé illetve hivatalos és általános világszemléletté tegye a nép körében.⁵² A konfucianizmus elméleti infrastruktúrájának bemutatásakor Csang Suajnak, a Pekingi Vegyipari Egyetem Nemzetközi Oktatási Hivatala Külügyi Osztályvezetőjének szakértői közlésére hivatkozom, hiszen

⁵¹ KASZNÁR 2016, 23–24.

⁵² SUNG BIN, 1999, 226.

szakterülete a kínai nyelv és kultúra. A következő bekezdésben olvasható 4 könyv és 5 klasszikus nevei pedig egyéni tartalmi fordítások így ugyan formailag eltérhetnek a magyar nyelven megjelent értekezések címeitől, de a címek tartalmi érvényessége garantált. A konfucianizmus tanait 4 könyv: *A nagy tanítás*, *Menciusz*, *Analektusok* és a *Közép mozdulatlansága*; valamint 5 klasszikus: *A Dalok könyve*, *Tavaszi és Őszi Történelem*, a *Változások könyve* és a *Rítusok könyve* foglalja össze. Maga a tanítás e három pólus körül artikulálódik:⁵³ Ren / 仁 : Harmónia, mint a mennyei rend leképződése, valamint jóság, kedvesség és tisztelet. Li / 礼: Egy elv, miszerint mindenkinek megvan a maga jogokkal és kötelességekkel járó helye a világon és a társadalmi csoporton belül. Ez az elv igazolja például a szülők tiszteletének kötelességét, ahogyan az államhatalomét, a császárt is. Ugyanakkor pontosan ugyan ez a Li / 礼 elv, amely megköveteli a szülő és az állam részéről a biztonság megteremtését és a gondoskodást. Zhong-yong / 中庸: Aranyközépút, de nem első sorban a mértékletesség, hanem a dolgok egyensúlyban tartása szemszögéből. Tung Csong-su kidolgozta a konfuciánus oktatáspolitikát, melyben a 4 könyv és az 5 klasszikus alapl művekké váltak, illetve a hivatali tisztségek betöltéséhez⁵⁴ szükséges állami vizsgákat az említett tanítás köré építette fel. Ebből következően a konfucianizmus, az egész politikai és társadalmi elit, valamint a közigazgatás teljes apparátusa számára meghatározó paradigmává vált. Amely, bár központosított doktrína, dokumentáltan lehetőséget biztosított – az állami hierarchia kereteiből ki nem lépve – hogy a hivatalnokok kritikus meglátásaiknak hangot adjanak.⁵⁵ Tong Csung-su és utódai az eszmei tartalom alapján egyszerre territoriális és hierarchikus, de konfuciánus értékek mentén a központosításnak vallási státuszt konferáló közigazgatást építettek, így a különféle szintű és méretű területi egységeken a főhatalmat bizonyos hivatalnokok gyakorolták, a piramis tetején pedig a maga a császár állt. A 19.századra a konfucianizmus már áthatotta az egész társadalmat, az emberek mindennapi életének alapvető értékrendjévé vált, valamint, a korábbi időköz képest sajátosan és hangsúlyosabban összekapcsolta az egyén személyes fejlődésre irányuló törekvéseit a társadalom jobbá tételének céljával, így helyezve társadalomfejlesztési horizontra az egyéni ambíciókat.⁵⁶

⁵³ CSANG 2024

⁵⁴ Ezek a tisztségek nem voltak örökletesek. A hivatalnok fiának is vizsgáznia kellett.

⁵⁵ SUNG BIN 1999, 226–228.

⁵⁶ Op.Cit. 229.

3.3. Taoizmus

Olyan kínai őshonos bölcséleti filozófiai-vallási rendszer, amely jellegét tekintve eksztatikus és egyénfókuszú, célja szerint pedig metafizikai: a halhatatlanság eléréséhez vezető helyes utat, *taót* mutatja. A taoizmus doktrínáját Laozi tökéletesítette és tanítása látszólag a korabeli predomináns konfuciánus ortodoxiával szemben kidolgozott rendszerként érvényesült. Központi eleme a *taó*, amely egyszerre út és általános érvényű, az univerzumot kormányzó vezérelni, amely a halhatatlanság metafizikai állapotába a *nem-tevésen*, vagyis többek között az elvárások megfogalmazásáról való lemondás útján vezet el. Ide értve a nagyállam uralkodó osztályával és kormányzatával szemben megfogalmazandó elvárásokról való lemondást is. Ily módon a konfucianizmusnak és a taoizmusnak a kínai nép körében lezajló szinkretizmusa az Univerzum egyensúlyi állapotát, a Mennyei és Földi harmóniáját valamint az egyén metafizikai beteljesülését végül a konfuciánus elvek mentén működő hierarchikus társadalmi rend fennállásában és az ezzel szembeni elvárások megfogalmazásáról való lemondásban határozta meg.⁵⁷ Tehát egy demográfiai értelemben heterogén és nagy népességű, óriási és domborzati sajátosságaiban szintén sokszínű államról beszélünk, amely a hatékony működés érdekében centralizált, hierarchikus közigazgatást munkál ki olyan állam- és társadalomfilozófiával, amely államigazgatásában konformitásra törekszik. A Kínai Népköztársaság ma nagyban hasonló elvek mentén szerveződik.

3.4. A kínai külpolitikai gondolkodás hagyományos alapelveivel kapcsolatos félreértések tisztázásának szükségessége

A Henry Kissingert kínai külpolitika történetéből hivatalba lépése alkalmából felkészítő Dr. John King Fairbank megállapítja, hogy Kína történelmileg megfogalmaz egy Ázsiára kiterjedő dominancia igényt (hozzáteszem, hogy első sorban civilizációs, másodsorban gazdasági jogalapon) amellyel, elsőséget kíván realizálni. Teszi ezt abból a célból, hogy előnyeit és legitimációját a szomszédaival és partnereivel való harmonikus együttélés kimunkálása céljából használja fel. A fizikai kényszerítés, ahogy arról már szó volt, Kína eszköztárában hagyományosan utolsó ütőkártyaként került besorolásra. Fairbank összesítése, amelyet a hivatkozott művében Graham Allison maga is átvesz meglátásom szerint helytálló. Talán a félreértésekhez leginkább asszisztáló pontja az, miszerint Kína a külpolitikáját a belpolitikájából eredezteti, tehát olyan nemzetközi rendszert akar, amely mint azt fentebb

⁵⁷ KASZNÁR 2016, 58–59, 63; ZHANG 2015, 303.

bemutattam államfilozófiai és történelmi okokból jellemzően hierarchikus és centralizált. De az eddig elmondottakból látható, hogy Kína a nemzetközi rendszert csomópontok között win-win logika alapján létesülő hálózatként képzei el. Ebben a hálózatban a hierarchiát hálózati csomópontok hierarchiájaként képzei el. Egy-egy ilyen csomópontot hálózati ereje (a további csomópontok közti áramlás szempontjából értelmezett relevanciája) és erőforrásai legitimálnak, melyben Kína természetesen elsőségre törekszik. Az egyéb csomópontok a képességeik és potenciáljuk függvényében alakuló gazdasági távolságban és pozícióban gravitálnak, miközben politikai téren a kölcsönös tisztelet logikája ugyan nem az egyedüli kapcsolati jellemző, de mindenképpen predomináns.

4. A NEMZETI MEGALÁZTATÁS ÉVSZÁZADÁNAK HATÁSAI KÍNA POLITIKAI RENDSZERÉRE, STRATÉGIAELMÉLETEIRE ÉS KÜLPOLITIKAI KONCEPCIÓIRA

4.1. A nemzeti megaláztatás évszázada

A 17. századtól életbe léptetett Kanton (Kancsou) rendszert, amelyben a világ hatalmaival való újkori kapcsolatfelvételt követően az önellátó, tehát importra nem szoruló Kína és főként a brit tulajdonú Kelet-Indiai Társaság kereskedtek,⁵⁸ a brit fél saját gazdasági igényeinek kielégítésére szűkösen találta.⁵⁹ Így tehát az 1790-es évektől az ópium mesterséges szükségletének kialakítására törekedett Kínában, hogy az további kikötőket nyisson meg a Kanton városához tartozók mellett. Ez az ópium elleni kínai fellépéshez, a britek részéről pedig az ipari forradalom vívmányai biztosította technológiai erőfölény segítségével győztes ópiumháborúhoz vezetett. Ezt a Kína számára egyenlőtlen, tőle területi koncessziókban és jóvátételek fizetésében sokat követelő, az egykori birodalmat félgymarmati státuszba taszító szerződések sorozatára épülő⁶⁰ „nemzeti megaláztatás évszázada” követett.⁶¹ Az utolsó egyenlőtlen szerződések pedig csupán 1947-ben veszítették hatályukat.⁶² A Csing dinasztia, Kína utolsó császári dinasztiája 1911-ben megbukott. Ez egyrészt a már említett külföldi elnyomás okozta nehézségek miatt történt, másrészt pedig azért, mert a legtöbb császári dinasztia uralma Kínában ciklikus jelleggel zajlott. A hatalom megszilárdítása után jellemzően afféle boldog békeidők vették kezdetüket, amely hosszú távon oly mértékű népességnövekedéshez vezetett, hogy a terület nem tudta azt eltartani, illetve a közigazgatás is összeomlott idővel, mert a hivatalnokok száma nem nőtt a népességgel arányos módon. Ezután kaotikus állapotok, végül pedig általában egy új dinasztia felemelkedése következett. A Csing dinasztia az első ópiumháború kitörésekor már jócskán a ciklikus hanyatlás fázisában volt.⁶³ Az 1911-ben kirobbanó Októberi Forradalom elsöpörte a Csing uralmat és Dr. Szun Jat-szen vezetésével megalakult a Kínai Köztársaság.⁶⁴ Ez azonban az egyenlőtlen szerződések és a külföldi koncessziós területek okozta kihívásokat ez tovább súlyosbította, hiszen a korábbi Csing tábornokok északon kiskirályságokat kiáltottak ki, valamint a köztársaság közigazgatási

⁵⁸ SALÁT 2023, 95.

⁵⁹ TDK 2023

⁶⁰ Koncessziós területek, egyenlőtlen kereskedelmi feltételek.

⁶¹ TAKÁCS 2024, 96.

⁶² SALÁT 2023, 106.

⁶³ Op.Cit. 105.

⁶⁴ TDK 2023

rendszere is „korlátozott hatékonysággal” működött csupán a területileg megosztott országban. A kínai értelmiség körében egyre inkább kialakult az a meggyőződés, hogy Kína talpra állásához, megújításához igazából új, korszerű társadalomtudományi elméletek adoptálása és pártok szervezése szükséges.⁶⁵ Az 1915-ben, Sanghajban alapított Új Kulturális Mozgalom szembefordult a konfucianizmussal és a „múltbéli bölcsek tanaival”, az ország felemelkedésének útját pedig az európai és amerikai gazdasági rendszerek átvételében látta. Itt fontos kiemelni, hogy az első világháború második felében Európa társadalmi, főleg annak alsóbb néposztályai nagyon nehéz anyagi helyzetben voltak és gyakran éheztek. Ez pedig végső soron nem nyújtott vonzó képet a gondolkodó kínai közvéleménynek a „nyugati megoldások” kínálta lehetőségekről.

4.2. Útkeresés a modern nemzetközi trendek közt

Az 1917-es szovjet forradalomra Kína is felfigyelt. Ennek eredményeiről és elméleti háttéréről az értelmiségi Li Dadzsaó 1918-tól cikkeket és tanulmányokat publikált Kínában.⁶⁶ 1919-ben a győztes Antant békekonferenciát szervezett Párizsban. Kína, mint Antant szövetséges hét pontból álló javaslatot terjesztett elő, hogy legalább a német koncessziós területeket visszakapja országában. Ezt az Antant lesöpörte az asztalról és a szóban forgó területek japán kézbe kerültek. Ez olyan elégedetlenségi hullámot váltott ki Kínában, hogy spontán tüntetések szerveződtek, 1919. május 4-én például 3000 diák tüntetett a Tienanmen téren (Május 4. Mozgalom), majd június 5-től sanghaji munkások is csatlakoztak, így már 60-70 ezer fős megmozdulások is voltak. A résztvevők létszáma és a megmozdulások gyakorisága pedig egyre csak nőtt.⁶⁷ Az Antant viselkedéséből a kínaiak megértették, hogy a külföldi nagyhatalmak továbbra is elnyomják őket és igazából a megaláztatás évszázadának korábbi szakaszaihoz képest a Kínához való hozzáállásuk érdemben nem változott. A szovjetek ellenben 1920-ban elküldték Grigorij N. Vojtinszkij meghatalmazott követüket, hogy Li Dadzsaóval tárgyaljon egy Kínai Kommunista Párt megalapításáról. Így 1920-ban két meghatározó kommunista szervezet alakult Kínában: Egyrészt, Sanghajban létrejött a Marxista Tanulmányok Társasága. Ez elemezni kezdte Kína társadalmi, gazdasági és politikai berendezkedését és igyekezett feltérképezni azokat a lehetőségeket, amelyekkel a marxizmus szellemi eszközkészlete esetlegesen Kína reformációs törekvései sikerre viteléhez hozzájárulhatott. Ezt a csoportot Csen Duxiu vezette. Másrészt a pekingi alapítású úgynevezett Kommunista Pártcsoport is létrejött,

⁶⁵ EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 4–5.

⁶⁶ Op.Cit. 5–6.

⁶⁷ Op.Cit. 8–11.

amely egy pekingi központú, több nagyvárosban is működő hálózat-jellegű kezdeményezés volt. Pekingi vezetője Li Dadzsaó, Csangsu városában pedig Mao Ce-tung volt. A Társaság és a Kommunista Pártcsoporthoz tagjai különféle japán és francia tanulmányutakon vettek részt, hogy behatóbb ismereteket szerezzenek a marxizmusról. Mindezek következményeképpen 1921. július 23-án, Sanghaj francia koncessziós területén, a mai Xingye utca 76 szám alatt, megalakult a Kínai Kommunista Párt, Csen Duxiu pedig annak első főtitkára lett.⁶⁸ 1924-ben, Dr. Szun Jat-szen törekvései következtében Kuangcsouban megalakult a nacionalista Kuomintang párt. A Kuomintang és a Kínai Kommunista Párt egyazon törekvésből, a kínai nép megújításának és az ország talpra állításának igényéből születtek, de eltérő szellemi műhelyekből érkező, más megközelítésű válaszokat kívántak adni erre a kihívásra.⁶⁹ 1926-ban közösen szerveztek expedíciós sereget az északi-hadurak legyőzésére, de a közös ellenség neutralizálása után az eltérő megközelítések egymás ellen fordították őket. A Kínai Kommunista Párt 1927-ben védekezésre kényszerült a Kuomintanggal szemben, így megszervezte a Munkás-Paraszt Vöröshadsereget. A polgárháború csupán az 1937-ben bekövetkező Japán invázió végett szünetelt, amely ismét harcostársakká tette a nacionalista és a kommunista-nacionalista erőket. E polgárháború az 1945-ös Japán vereség után ismét fellángolt, majd 1949-ben a Kínai Kommunista Párt győzelmével, a Kuomintang Tajvan szigetére menekülésével⁷⁰ és 1949. október 1-én a Kínai Népköztársaság kikiáltásával végződött.⁷¹ Az fentebbi alfejezetek során egy rendkívül eseménygazdag és hosszú időszak került vizsgálatra, amely történettudományi szempontból sokkal részletesebb elemzésekre is igényt támasztana. Ugyanakkor jelen munka, amint azt már említettem, a stratégiaelemzésre irányul és így fókusza a stratégiai kultúrán valamint az azt alkotó toposzokra irányul. Ebből következően a történelmi folyamatokat olyan mélységben és minőségben törekszem csupán érinteni, amennyire, és ahogyan az meglátásom szerint a kínai stratégiai gondolkodás jobb megértését elősegíti. A Kínára történelmileg jellemző hálózati szemléletmód és sajátos érdek érvényesítési kultúra eddig lezajlott tárgyalását követően a továbbiakban megvizsgálom a Kínai Népköztársaság politikai rendszerének alapvető jellemzőit illetve átfogó stratégiájának alakulását abból a célból, hogy jelenlegi operatív tevékenységét adekvátabb megvilágításba helyezzem.

⁶⁸ EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 13–16.

⁶⁹ TDK 2023

⁷⁰ ZHANG 2015, 434–436.

⁷¹ EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 188.

5. A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG POLITIKAI RENDSZERE

5.1. Értelmezési keret a Kínai Népköztársaság politikai rendszeréhez és átfogó stratégiájához

A kínai gondolkodás egyik jellegzetessége, hogy a történelmet korszakokra osztja. A Kínai Népköztársaság működése is egy-egy jelentős vezető nevével fémjelzett korszak vizsgálatával értelmezhető a legjobban. A vezetők sorában Mao Ce-tung, Teng Hsziao-ping és Hszi Csin-ping az eddigi korszakalkotó személyek. Ennek a három korszaknak mélyreható elemzése meglátásom szerint legalább három külön értekezést követelne, így itt csupán az aktuális kínai átfogó stratégia jobb megértésének elősegítése céljából illetve annak fényében vizsgálom meg az említett vezetők korszakainak stratégiai gondolkodásra gyakorolt hatásait.

5.2. Mao Ce-tung

A Kínai Népköztársaság 1949-es kikiáltásától, az 1976-ban bekövetkező haláláig Mao Ce-tung volt Kína első számú vezetője. Az új kínai állam első korszaka rendkívül nehéz és összetett időszak volt, hiszen az új közigazgatási rendszer sokáig nem szilárdult meg, a gazdaságot a háborúk és a polgárháborúk kimerítették, a nyugati blokk pedig ellenséges volt Kínával szemben és diplomáciai törekvésekkel akadályozva annak konszolidációját. Ugyanakkor a sztálinizmussal történő szovjet szembefordulás sino-szovjet feszültségekhez vezetett, amelyek az idő múlásával tovább erősödtek, többek között területi viták, jogi kérdéseket és a jövőt illető nézeteltérések olvasztótégelyében.⁷² Mindemelllett a Szovjetunió a kínai atomprogramot sem támogatta olyan mértékben, ahogyan azt Mao elvárta volna. Álláspontom szerint megalapozottan kijelenthető, hogy a vörös zászlót Kínában viharok közepette húzták fel és Mao Ce-tung korát végig kül- és belpolitikai kihívások, dinamizmus és ellentmondások kumulatív sorozata jellemezte. Ezzel együtt tagadhatatlan, hogy Maót császárnak kijáró rajongás övezte Kínában, tehát a beszédeivel, tanulmányaival, elveivel illetve az általa aláírt megállapodásokkal hivatkozási alapot és bizonyos értelemben mércét is állított a Kínai Kommunista Párt hagyományában. Mao legnagyobb eredménye, meglátásom szerint mindenképpen a leninista államrend kiépítése volt, amelyet az alfejezet során részletesebben is tárgyalok, de előbb kitérek néhány, talán nem annyira közismert hozzájárulására a kínai stratégiai gondolkodáshoz. Mao Ce-tung egyszerre építkezett a kínai és a forradalmi stratégiai kultúrából. Többek között a

⁷² EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 264.

taoizmusból ismert *taó*-ként a hazafiak Kínáért folytatott küzdelmét azonosította. A *taó*, amint azt a taoizmussal foglalkozó alfejezetben bemutattam, az univerzum harmóniáját helyreállító és az ember metafizikai beteljesülését jelentő helyes út, valamint a világot igazgató törvény is egyben. E sorok írójának megadatott, hogy személyesen hallgasson meg a koreai háború kínai veteránjainak gyerekei által elmondott néhány beszámolót. E beszámolók szerint akkoriban a kínai seregben gyakran szóba került, hogy az amerikaiaknak jó felszerelésük és ennivalójuk van, a kínaiaknak viszont több 气/ Qi-jük (ami a hagyományos kínai orvoslásban jelent levegőt, légzést és életenergiát is), mert tudják, hogy miért harcolnak. Mao a világot a kínai hagyományokkal összhangban világrendszer formájában képzelte el, az 1954-es Indiával megkötött Pancea Síla nyomán pedig olyan hagyományos kínai értékeket öntött szerződéses formába, mint egymás területi egységének és szuverenitásának tiszteletben tartása, kölcsönös meg nem támadás, belügyekbe való bele nem avatkozás, egyenlőség és a kölcsönös előnyökre törekvés, valamint a békés együttélés.⁷³ Persze köztudomású, hogy Mao esete Indiával nem így alakult. Ellenben Mao személyének hála, illetve a Pancea Sílának a kínai kultúrához szorosan köthető tartalma miatt ezek az elvek máig hivatkozási alapként szolgálnak a kínai külpolitikában. Az államalapító egy másik igen fontos intellektuális hagyatéka az aszimmetrikus hadviselés iránti preferencia. A jobban felszerelt, amerikai támogatást élvező Kuomintang legyőzéséhez kifejlesztett parasztforradalmi megoldásról van szó, amely végső soron az „a várost bekeríti a falu” elvre épülő gerillaharcmodor volt. Ezt például a vietnami Ho Si Minh illetve híres tábornoka Võ Nguyên Giáp is Maótól tanultak, majd pedig a Việt Minh sikeresen alkalmazta ezt a franciák ellen folytatott háborúban.⁷⁴ A megközelítést Mao Ce-tung 1965 márciusában, a Palesztin Felszabadítási Szervezettel tartott megbeszélésen a következőképp foglalta össze: *„Te a magad módján harcolsz, én is a magam módján fogok harcolni! (...) Minden dolog részekre osztható. Az imperializmus dolog, tehát részekre osztható. Csang Kaj-sek 8 millió fős serege is részekre osztható, így tehát darabról darabra elpusztítható.”*⁷⁵ A küzdelem ily módon történő értelmezése teret enged esetleges megtévesztő, illetve bekerítő hadműveleteknek. Ezek végső célja pedig az ellenfél műveleti képességeinek feltérképezése, megosztása illetve hatékonyságuk csökkentése.⁷⁶ Mao Ce-tung számára az aszimmetrikus hadviselés lényege abban áll, hogy ahelyett, hogy megpróbálnánk az ellenfelet harcmodorával azonos, tehát szimmetrikus módon legyőzni, inkább olyan helyzet kialakítására

⁷³ HORVÁTH 2022, 81–82.

⁷⁴ TAI 2019, 65–67.

⁷⁵ MAO 1965

⁷⁶ MAO 1946a

törekszünk, ahol erősségeiből adódó előnyeivel nem, vagy csupán korlátozottan tud élni. A hadműveletek sikere szempontjából maga Mao is osztotta az ősi kínai hadászati irányelmet, miszerint a lakosság támogatásának elnyerése a kritikus fontosságú.⁷⁷ Így Mao a marxista önfelszabadító forradalmi ideológia segítségével nem csupán egységes „háterszágot” hozott létre hadi cselekményeinek támogatására, de mindezt olyan jelentéstartalommal ruházta fel, amely hatékonyan ellensúlyozta az esetlegesen felmerülő eltérő érdekeket az ellenőrzése alatt álló területeken.⁷⁸ Mao aszimmetrikus hadviselése, a megtévesztésen, az önvédelmi háború ideológiáján valamint a lakosság támogatásának elnyerésén alapuló harcmodor több szálon is kötődik az ősi kínai kultúrához. Ahogyan például az Rush Doshi tanulmányában is kiemelésre kerül, a 杀手铜 / szaszouc sien elnevezésű, amúgy történelmileg a kardok és lándzsák eltörésére szánt fegyver működési elve és mítosza is hasonló. A kínai mitológia egyik története elmeséli, ahogyan a hős egy misztikus 杀手铜/szaszouc sient viselve legyőzött egy nála sokkal erősebb ellenséget. Mára a 杀手铜 /szaszouc sien az aszimmetrikus, de mindenesetre váratlan válasz útján realizált harctéri előnyt nyújtó kínai fegyverrendszerek és műveleti képességek kódnevévé vált. A kifejezés nyersfordításban annyit tesz, a „gyilkos buzogánya”, a nyugati képi világban talán a „vérfarkasok ellen öntött ezüst pisztolygolyó” felel meg leginkább a 杀手铜 //szaszouc sien kategóriának.⁷⁹ Ez a maoista hagyomány megfelelő alapot biztosított Kína számára a modern aszimmetrikus válaszok erejének felismerésében és alkalmazásában. Kína nem véletlenül rendelkezik mára a világ legnagyobb tengeriakna arzenáljával, amely tengeralattjárók és első sorban repülőgép anyahajók ellen védi felségvizeit (*sea denial*).⁸⁰ Hasonló logika vezette a Kínai Népköztársaságot a szintén repülőgép anyahajók ellen kifejlesztett „ASBM” ballisztikus rakéták rendszeresítésére.⁸¹ Mint azt már említettem Mao talán legnagyobb hozzájárulása Kína sikeréhez a leninista állam alapjainak lefektetése volt. A Kínai Népköztársaság egy leninista berendezkedésű államalakulat, amely a marxista-leninista társadalomtudományi elméleteket az ön-emancipáció tudományos teoretikai megközelítéseként adoptálta, majd azokat saját materiális és eszmei feltételei szerint inkorporálta.⁸² Vlagyimir Iljics Lenin meggyőződése volt, hogy egy hivatásos forradalmár elitből szerveződő, teljes

⁷⁷ MAO 1946b

⁷⁸ SOMKUTI 2024, 39.

⁷⁹ DOSHI 2024, 144–145.

⁸⁰ Op.Cit. 170–171.

⁸¹ DOSHI 2024, 177.

⁸² WANG 2021

mértékben központosított párt, amely aztán a társadalom minden szintjét kontrollcsoportjai és bizottságai révén önmaga köré építi, meg tudja változtatni az állam sorsát és a történelem menetét.⁸³ Mao Ce-tung, ahogyan később Teng Hsziao-ping is pontosan ebben a leninista államszervezésben és a hatalom egyensúlyoktól mentes központosításában látta a Kínai Népköztársaság legnagyobb versenyelőnyét, ahogyan Kína megújulásának zálogát is.⁸⁴ Az első Országos Népi Gyűlés első ülészaka fogadta el a Kínai Népköztársaság 1954-es (első) alkotmányát, amely lefektette a leninista kínai állam jogi és közigazgatási alapjait.⁸⁵ Az 1954-es, első alkotmányban bevezetett elvek, az 1982-ben elfogadott, mára már 5 alkalommal megmódosított alkotmányban is fennmaradtak.⁸⁶ Ez az első alkotmány már a preambulumban rögzíti a Kínai Kommunista Párt központi, vezető szerepét az államon belül, valamint az első fejezetben kijelenti, hogy a demokratikus népi diktatúrában a néphatalmat a Népi Gyűlések testesítik meg, ezek a demokratikus centralizmus gyakorlói. Az alkotmány második fejezetének első szakaszában található 21-es és 22-es cikkelyek rendelkezése szerint az Országos Népi Gyűlés a legmagasabb államhatalmi szerv és csak ennek a szervnek van jogalkotási felhatalmazása. Az első fejezet első szakasza a továbbiakban arról rendelkezik, hogy miként hozza létre az Országos Népi Gyűlés a hatalmi ágakat gyakorló intézményeket és választja meg az ezekben az intézményekben központi jogköröket ellátó személyeket. Az Országos Népi Gyűlés évente egyszer ülésezik, időközben az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottsága végzi az ellenőrző, ha szükséges jogalkotói tevékenységet. Az alkotmány IV. szekciója hierarchikus közigazgatási rendszerről rendelkezik, amelyben a különféle szintek élén további népi gyűlések állnak. Mindegyik népi gyűlésben a Kínai Kommunista Párt hozza a végső döntéseket. Ez a rendszer némi módosítással ma is így működik: Jelenleg Kínában 34 főbb közigazgatási egység van: 4 közvetlen módon adminisztrált város: Peking, Tiencsin, Sanghai és Csoncsing, 5 autonóm régió: Tibet, Kuanghszi, Hszincsiang, Belső-Mongólia és Ninghszia; Hong Kong és Makaó különleges közigazgatási területei, illetve 23 tartomány (a 23. Tajvan). Ezen kívül nagyjából 330 prefektúra és több mint 2850 megyei szintű terület illetve számos város, városrész és falu.⁸⁷ Akárcsak a Han dinasztia idejéről tárgyalt konfuciánus modellben, itt is területi alapú, de mindenekelőtt hierarchikus berendezkedésről beszélhetünk, amely egy központi diktálású világnézetre, társadalomfilozófiára és munkarendre referált módon létezik, ahol a vezető hivatalnokok azonos világnézeti keretek között az állam(párt)hoz hűek. Mao Ce-

⁸³ DOSHI 2024, 72.

⁸⁴ Op.Cit. 52.

⁸⁵ Constitution of the People's Republic of China, 1954.

⁸⁶ Constitution of the People's Republic of China, 1982.

⁸⁷ Britannica, China, Government and society.

tung legfontosabb hagyatékai a kínai stratégiai kultúrában, az identitás- és küldetéstudat erőforrásként való alkalmazása, az aszimmetrikus, mondhatni Kína-specifikus megoldások megfogalmazása a kihívásokkal szemben, illetve a leninista államrend alapjainak lerakása. Mao azzal, hogy a megaláztatás évszázada utáni időszakban ismét kínai vezetés alatt konszolidálta az országot, minden későbbi hibája ellenére elévülhetetlen érdemeket szerzett a kínaiak identitás- és történelemtudata, illetve a Kínai Népköztársaság mai sikere szempontjából.

5.3. Teng Hsziao-ping

Ez a nagyhatású kínai kommunista államférfi maga sohasem töltött be első számú vezetői pozíciót. Azonban munkássága és kiváló közvetítői képességei a párton belüli érdekcsoportok közt egy korszak, és a modern kínai gazdagság atyjává tették. 1978 decemberében a párt központi munkakonferenciáján meggyőzte a Kínai Kommunista Pártot, a reform és nyitás politikájának fontosságáról Kína újjászületése szempontjából. Mao Ce-tung gondolatai alapján illusztrálta, hogy a dialektikus materializmusnak a proletariátus, vagyis az emancipációt kivívók oldalán kell állnia, minthogy az elmélet alapjául a gyakorlat kell, hogy szolgáljon, hiszen az elmélet helye a gyakorlat szolgálatában van.⁸⁸ Ahogyan 1978-ban a Madagaszkári Demokratikus Köztársaság küldöttségének ezt Teng szemléltetette: *”Az ókori Kínának négy nagy találmánya terjedt el a világban. Így miért is kellene haboznunk, hogy a világ fejlett technológiáit és tudományos eredményeit felhasználjuk a fejlődésünkhöz? A fejlett technológiákat és tudományos eredményeket kell fejlődésünk kiindulópontjába helyeznünk.*⁸⁹ Ahhoz, hogy Kína modernizálódjon integrálódnia kellett a nemzetközi rendszerbe, adoptálva annak bizonyos normáit, például a piacgazdaság bizonyos szegmenseit.⁹⁰ A párt által Kína hosszú menetelésének nevezett folyamatot, amelyben a reform és nyitás politikáján keresztül Kína modern és erős szocialista országgá vált 1978-ban a 11. Központi Bizottság 3. plénumán indították el. Az elképzelés lényege, hogy Kínának külföldi (főleg amerikai) piacokhoz kellett férnie, ahol viszont jóformán csak olyan termékeket tudott eladni, amelyet külföldi technológiával kellett előállítani. Így a különleges gazdasági övezeteiben vegyesvállalatok formájában külföldi működőtőke befektetéseket fogadott, ami nem csupán a gazdasági növekedést gyorsította, de nyugati szakértelmi és technológiatranszferrel is járt.⁹¹ A Kína számára jelentős piac és technológia első sorban az Amerikai Egyesült Államokhoz kötődött

⁸⁸ MAO 1937

⁸⁹ DENG 1978.

⁹⁰ HORVÁTH 2022, 84.

⁹¹ DOSHI 2024, 264–265.

akkoriban, amely meg volt győződve arról, hogy amennyiben a kínai gazdaságot erősíti, akkor saját politikai rendszerét is exportálni tudja majd. Így az USA Kínával szemben a legnagyobb kedvezmény elvét alkalmazta.⁹² Kína 2001-ben a WTO-hoz is csatlakozott, így a nyugati piacokhoz kedvező feltételek mellett való hozzáférése szilárd biztosításra került. Teng a nemzetközi kapcsolatokat két ellentmondás nyomán értelmezte. Meglátása szerint volt egy Kelet-Nyugat ellentmondás, mégpedig a bipoláris világrendben fennálló USA – Szovjetunió ellentét formájában, illetve egy Észak-Dél ellentmondás, amelyben a gazdaságilag fejlett Észak országai kihasználják Dél országainak gazdasági törékenységét és így a világgazdaság rossz irányba fejlődik. A Kelet-Nyugat ellentmondás veszélyezteti a világbékét, így a világgazdasági fejlődést; míg az Észak-Dél ellentmondás veszélyezteti a világgazdasági fejlődést, tehát a világbékét.⁹³ Bár Teng 1997-ben meghalt, a következő nagy korszak csak Hszi Csin-ping elnökké válásával, tehát csupán 2012-ben vette kezdetét. Kasznár Attila a korabeli források alapján rávilágít, hogy már a 2000-es évek alatt egyértelművé vált, hogy a Kínai Népköztársaság számára demográfiai és földrajzi tulajdonságai nagyhatalmi szerepet rendelnek el, amely gazdasági és katonai modernizációt tesz szükségessé. Természetesen olyan formában, hogy mindez a leninista államrendet és a Kínai Kommunista Párt pozícióját ez ne veszélyeztesse. Továbbá, a Teng Hsziao-ping „egy ország két rendszer” vívmányának köszönhetően megvalósuló területi visszacsatolások, Hongkong és Makaó, fontos előrelépések, de Tajvan (amelyet Kína Tibethez hasonlóan belügyének tekint) reintegrációja is történelmi szükségszerűségként került megfogalmazásra. Ezzel együtt Kína nagyhatalomként sem kíván diplomáciai hegemoniára törni, vagy más országokba saját rendszerét exportálni, más államok belügyeibe beleszólni, ahogyan ezt másoktól sem tűri el, hanem a felmerülő feszültségek konzultáció útján történő rendezését támogatja.⁹⁴ Teng Hsziao-ping legfontosabb hagyatéka a Kínai Népköztársaság nemzetközi folyamatokba való becsatlakoztatása valamint az egy ország, két rendszer elmélet, amely megengedi az egyesülést Kína más politikai kultúrát valló tartományaival. Teng megközelítései azóta is irányadóak a reform és nyitás politikája nyomán meggazdagodott országnak. A szocialista rendszer Kínában Teng Hsziao-ping korától kezdett el explicit módon kínai jellegűvé válni és nyíltan hangsúlyt fektetni arra, hogy a párt keresse a kínai világnézet elemei valamint a marxista-leninista eszmerendszer közötti kapcsolatépítés lehetőségeit.

⁹² DOSHI 2024, 285.

⁹³ HORVÁTH 2022, 83.

⁹⁴ KASZNÁR 2016, 142–143.

6. HSI CSIN-PING KORA ÉS A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG ÁTFOGÓ STRATÉGIÁJA

6.1. Hszi Csin-ping elnöksége

Hszi Csin-ping édesapja Hszi Csong-szün, aki Mao Ce-tung bizalmas barátja volt. Úgy látszott tehát, hogy az ifjabbik Hszi jó esélyekkel indul majd az életben. Azonban édesapja a kulturális forradalmat megelőző években kegyvesztetté vált és kényszermunkára vitték. Így az immáron feketelistás család gyermekeként élő, a kulturális forradalom során önmagát könyvekből képző kisfiú Hszi többször rákényszerült, hogy ideológiai indíttatású utcai harcokban védekezzen a benne csupán a nép ellenségét látókkal szemben. Ezen csak az változtatott, hogy a kulturális forradalom (1966-1976) során vidékre deportálták földmunkát végezni. Lánytestvére nem bírta a családra nehezedő nyomást és öngyilkos lett, Hszi viszont a kommunizmust választotta és a kulturális forradalom rémségei után hosszas küzdelem árán párttag, majd pedig annak első embere lett.⁹⁵ Életútjának ezeket a részleteit azért ismertetem ebben az értekezésben, hogy kihangsúlyozzam: Hszi Csin-ping és a Kínai Kommunista Párt jelenlegi vezetése ideológiai illúziók nélkül ismeri és érti a hatalmi politizálás valóságát.⁹⁶ A dolgozat további szakaszaiban ugyan gyakran az elnök nevét használom majd, amikor rendszeréről beszélek, de fontosnak tartom tisztázni, hogy sohasem egyetlen emberről van szó: az igazság az, hogy a döntéseket mindig a Kínai Kommunista Párt hozza és abban jelenleg a Hszi Csin-pinget is magába foglaló szellemi műhely van meghatározó szerepben. Fontosnak tartom kiemelni, hogy bár Hszi kezében egyedülálló befolyás összpontosul Kínában, mégsem egyetlen személy kultuszáról és semmiképpen sem diktatúrájáról van szó. A párton belül kollektív vezetés realizálódik és az Országos Népi Gyűlés Állandó Bizottsága felé pedig az elnöknek is elszámolási kötelezettsége van, ahogyan ezt a már hivatkozott alkotmánypontok is kikötik.

6.2. A Kínai Kommunista Párt stratégiai céljai és eszközei: Az átfogó stratégia

A Kínai Kommunista Párt stratégiai célja Hszi alatt is Kína reneszánsza, egy modern és erős, szocialista ország építése. Hszi legfontosabb belpolitikai céljai közt szerepel a Kínai Kommunista Párt korrupciótól való megtisztítása, a nemzetszeretet központú kínai identitásépítés, illetve további gazdasági és katonai fejlődés realizálása.⁹⁷ Az említett célok

⁹⁵ ALLISON 2023, 143–144.

⁹⁶ Op.Cit. 138.

⁹⁷ ALLISON 2023, 146.

eléréséhez vezető utat Hszi további centralizáció és ellenőrzés kiépítésén keresztül látja. A Kínai Kommunista Párt egy társadalmilag inkluzív, tehát heterogén realitás és tagjai között többek között nagytőkések is vannak.⁹⁸ Ebből következően a párt érdekcsoportokból áll és ezek között érdemi viták is folynak, bár a Tienanmen téri incidens után szigorúan csak pártajtók mögött. Meglátásom szerint az ország fejlődése szempontjából ez összességében pozitív dolog. Hszi a kínai nemzeti megújulás alapfeltételének és eszközének látja a pártot, így a párthatalom öncélú felhasználása például különféle jogtalan előnyök realizálására szankciókat von maga után a rendszerében. Hszi Csin-ping szerint a korrupció visszaveti a kormányzati hatékonyságot, aláássa a párt tekintélyét és végső esetben akár hatalomvesztéshez is vezethet.⁹⁹ Éppen ezért 2012 óta 18 korrupcióellenes munkacsoportot működik, amelyek vezetői Hszinek számolnak be és tíz év alatt majdnem egymillió párttagot fegyelmeztek meg. Ebből nagyságrendileg 42 ezer pedig büntetőbíróság elé került.¹⁰⁰ Hszi ezt 2021-ben a következőképp foglalta össze: „(...) *Pártunk egyértelmű politikai állásfoglalást tett a korrupció ellen és a tiszta kormányzás mellett. Ez természete és célja szempontjából alapvető követelmény, valamint a Párt ön-reformálását szolgáló, elsődleges, hosszútávú politikai feladat.*”¹⁰¹ Érdekes megjegyezni, ahogyan erről magam is meggyőződtem, hogy Kínában a párt nem csupán hatalmi, hanem társadalmi realitás is. Például természeti katasztrófák esetén a párttagok kötelesek önkéntes munkával segíteni, illetve amennyiben tőkések anyagi hozzájárulást is ildomos nyújtaniuk a kárvallottaknak. Hivatalosan ezutóbbi nem kötelező, de a párt természetesen emlékszik azokra, akik ezt megtették. A maoista illetve tengiánus gondolatmenetek gazdagításával Hszi a kínai nemzetszeretet és identitástudat építéséhez releváns erőforrásokat lát a hagyományos kínai vallásokban¹⁰² és a több évezredes kínai kultúrában. Ezek szinkretista megőrzése egyszerre a nemzeti és civilizációs identitástudat erejét, valamint a szocializmus kínai jellegét, sinizált voltát adja az ország számára. A Kínai Kommunista Párt egyik fontos hagyománya, hogy az ellentmondásokból felgyülemelő feszültségeket igyekeznek katalizátorként felhasználni az innovációhoz és a fejlődéshez. Ez látható volt például a reform és nyitás politikájánál, hiszen 1979-ben a kínai népesség 80%-a földművelésből élt, így a működőtőke fogadását a munkásosztály kialakulásának üteméhez

⁹⁸ TAI 2019, 25.

⁹⁹ XI 2022, 589–590.

¹⁰⁰ ALLISON 2023, 150.

¹⁰¹ XI 2022, 589.

¹⁰² Op.Cit. 302–305.

igazították.¹⁰³ Hszi hasonló módon kívánta szintézisre hozni a Teng Hsziao-ping által beazonosított két nagy ellentmondást: a Kelet-Nyugat, illetve az Észak-Dél szembenállást is.

6.3. A vertikális ellentmondás: Az Észak-Dél szembenállás

Az Észak-Dél gazdasági ellentmondás feloldása és ezen keresztül Kína gazdaságának erősítése céljából 2013 szeptemberében Hszi Csin-ping meghirdette az „Egy övezet, egy út” kezdeményezést, mely elsődlegesen az afro-eurázsiai illetve dél-amerikai erőterek, összekapcsolását célozza, a konnektivitás jegyében.¹⁰⁴ Hszi ezt 2019-ben, mintegy összefoglalva az elmúlt évek munkáját, a következőképpen fogalmazta meg: *„Az 'Egy övezet, egy út kezdeményezés' közös megvalósítása a konnektivitás és gyakorlati együttműködés növelését célozza. Arról szól, hogy az emberiség előtt álló kihívásokkal közösen nézünk szembe és közös fejlődésünk érdekében kölcsönösen előnyös megoldásokkal állunk elő.”*¹⁰⁵ Ebben kifejezett gyarmatosító szándék nincs, hiszen a kínai hagyományokból ismert kölcsönös előnyökre koncentrál. Ennek oka, hogy amennyiben a Kínai Népköztársaság nem kívánna harmóniába kerülni más országokkal, akkor nem „Kínaként” születne újjá. Ugyanakkor az is igaz, hogy a pártvezetés folyamatosan tanulmányozza a vezető országok módszereit az előnyszerzés és a kínai nép megújulása céljából.¹⁰⁶ A világban a modern civilizáció működtetéséhez szükséges nyersanyagok, energiahordozók és egyéb erőforrások tekintetében egyre intenzívebbé váló szűkösség alakul ki, amely nem csupán migráció, hanem potenciálisan háborúk oka is lehet.¹⁰⁷ Meglátásom szerint az „Egy övezet, egy út” kezdeményezésnek, a kínai gondolkodásmód szerinti értelmezéséhez célszerű úgy megközelíteni az iniciatívát, mint a szűkösség okozta lehetséges globális konfliktusforrás de-eszkalációját célzó törekvést, egy amúgy rendkívüli energiaigényű nagyhatalom részéről. ugyanakkor nem elhanyagolható az ily módon Kína által realizált erőkitetítő-képesség növekedés sem: Kreatív szintézis jelen és múlt között.

6.4. A horizontális ellentmondás: A Kelet-Nyugat szembenállás

A Kínai Népköztársaság talán ennek feloldásában ütközik a legnagyobb nehézségekbe. Ezt a szembenállást az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság között kialakuló feszültségspirál tartja fenn, a spirált pedig két dinamika hajtja. Az egyik az Amerikai Egyesült

¹⁰³ EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021, 298.

¹⁰⁴ Belt And Road: Profile.

¹⁰⁵ XI 2019

¹⁰⁶ HORVÁTH 2022, 99–101.

¹⁰⁷ SOMKUTI 2024, 113.

Államok ellenséges viselkedése és 2022-es „hadüzenete”, a másik pedig a nagyhatalommá vált Kína által megkövetelt tisztelet, amely sokszor az erősen asszertív, a népszerű katonai témájú kínai film (*Wolf Warrior*) nyomán „farkasharcos” diplomáciának nevezett hangvételben nyilvánul meg. Hiszen egy nagyhatalommá váló ország számára nem meglepő módon igazságtalannak érződhet, ha más nagyhatalmak olyan dolgokat tiltanak neki, amelyeket ők maguk folyamatosan csinálnak:¹⁰⁸ esetünkben a nemzetközi rendszer alakulásába való beleszólást. Ez az első ránézésre talán megdöbbentő helyzetértékelés bővebb magyarázatra szorul, így a továbbiakban részletesen tárgyalom az előzőekben foglaltakat. Horváth Levente a kínai geopolitikai gondolkodást vizsgálva, Zbigniew Brzezinski gondolatmenetét idézve rámutat, hogy Kína jól emlékszik arra, ahogyan az USA a Kínai Népköztársaság megalakulása után ellenséges módon akadályozta annak törekvéseit.¹⁰⁹ A reform és nyitás politikáját követően az amerikai várakozások nem teljesültek, hiszen Kína ugyan gazdag lett, viszont nem „liberalizálódott.” Sőt 2014-ben Kína vásárlóerő-paritás mércéjével mért GDP-je az IMF adatok szerint megelőzte az USA GDP-jét, Kína: 17,6 billió \$, míg USA: 17,4 billió \$.¹¹⁰ Mario Draghi, az Európai Központi Bank korábbi elnöke szerint, ha nemzetgazdaságok méretét és katonai potenciáljukat kívánjuk összehasonlítani, akkor a vásárlóerő-paritás a legjobb és legkézenfekvőbb indikátor,¹¹¹ hiszen az figyelembe veszi az eltérő árakat is. Draghi szakmai tapasztalatára építve a Világbank adatbázisa¹¹² segítségével szerkesztettem egy a **3. mellékletben** konzultálható grafikont, amely bemutatja a vásárlóerő-paritás mércéjével mért GDP alakulását a 2020 és 2023 közötti időszakban, a Kínai Népköztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között, billió dollárban megadva. Ez egyértelműen kínai előnyt mutat.

Ezt megelőzően is, az Obama-adminisztráció idején már komoly emberjogi vita bontakozott ki Kína és az Egyesült Államok között, hiszen Washington kioktató hangnemben kérte számon saját értékeit Pekingben (hozzáteszem érdekközpontú nyomásgyakorlás céljából). Peking azzal válaszolt, hogy az emberi jogok mást jelentenek az USA-ban, mint náluk.¹¹³ Donald Trump pedig, első elnöksége idején közismerten nagy port kavaráó kereskedelmi háborúba kezdett az ázsiai óriás ellen. Az USA leköszönő Biden-Harris adminisztrációja 2022-ben megjelent nemzetbiztonsági stratégiája pedig hadüzenetértékű volt a Kínai Népköztársaság számára, hiszen a diplomáciai csomagolás ellenére az USA bejelentette: legyőzi Kínát az elkövetkező

¹⁰⁸ ALLISON 2023, 71.

¹⁰⁹ HORVÁTH 2022, 26.

¹¹⁰ ALLISON 2023, 32.

¹¹¹ Op.Cit. 33.

¹¹² World Bank: Data bank, World Development, 2024

¹¹³ EGEDY 2017, 178.

évtizedben.¹¹⁴ 2023. március 13-án, a 14. Országos Népi Gyűlés első ülészakájában Hszi Csin-ping többek között új biztonsági architektúráról, a nemzeti érdekérvényesítési képesség fontosságáról és a nemzetbiztonság területén alkalmazott holisztikus megközelítésről, valamint Tajvan reintegrációjáról beszélt.¹¹⁵ A negyedik generációs hadviselés korának követelményeivel ennek a beszédnek a tartalma feltűnő módon összecseng. (Ahogyan azt a dolgozat elején Rush Doshi nyomán kiemeltem, a párttextusok és magasrangú politikusok beszédei Kínában normatívnak számítanak.) Kína azt szűrte le a 2022-es amerikai biztonsági stratégiából, hogy amennyiben háború nélkül szeretné elérni céljait (és az eddig tárgyalt kínai problémamegoldó reflexek alapján megalapozott, hogy békésen szeretné) változtatnia kell a nemzetközi rendszeren, mert csak így kerülheti el azt a sorsot, amelyet az USA szán neki. Meglátásom szerint e strukturális változtatások első lépéseként fokozatosan a lehető legmagasabb szintre emelte az Oroszországgal való együttműködést, illetve 2024. október 22-24. között Kazanyban sor került a XVI. BRICS csúcsra is. Ez a 2009-től változó intenzitással működő szervezet mára Peking és partnerei számára a nemzetközi rendszer reformját, átalakítását célzó törekvések központi intézménye lett. A XVI. BRICS csúcs kapcsán gyakran megemlítik, hogy valójában Vlagyimir Putyin orosz elnök „el nem szigeteltségét” volt hivatott bizonyítani. Ez igaz ugyan, de meglátásom szerint a lényeg a részletekben rejlik és talán nem sejlik fel a csúcson készült, több mint 30 delegáció vezetőjét tömörítő csoportképen. A résztvevők kiadtak egy Kazanyi Deklaráció nevű dokumentumot, amelyben Kína elképzelései a nemzetközi rendszerről figyelemreméltó módon tükröződnek vissza. A nemzetközi rendszer a de facto függetlenséggel rendelkező politikai egységek egymással való viszonyrendszere.¹¹⁶ A Kazanyi Deklaráció 6. pontja inkluzív, méltányos globalizáció és együttműködés mellett tesz hitet, illetve deklarálja a nemzetközi intézményekre irányuló reformszándékot, mégpedig a „jelenlegi realitások szerinti” reform szándékát. Olyan reformét, amely figyelembe veszi a népeiséget és a gazdasági teljesítményt a nemzetközi „csomópontok” fajsúlyának meghatározásánál.¹¹⁷ A 7. pont nagyobb beleszólást ígér a fejlődő országok számára a nemzetközi döntéshozatalba, a 8. pont pedig az ENSZ Biztonsági Tanácsát is reprezentatívabbá kívánja tenni. A 9. pont pedig a WTO illetve a nemzetközi kereskedelem egészének, a legszegényebb országok számára is méltányos, a szükségleteiknek megfelelő lehetőségeket garantáló reformja mellett foglal állást.¹¹⁸ Ezek azért vonzó ígéretetek, mert a Globális Dél

¹¹⁴ National Security Strategy 2022, 20.

¹¹⁵ XI 2023

¹¹⁶ EGEDY 2017, 63.

¹¹⁷ Kazan Declaration 2024, 2.

¹¹⁸ Op.Cit. 2-3.

országai adják az emberiség létszámának nagyrészét, de ezek az országok a jelenlegi status quo kárvallottjai. Következésképp nem elvárható, hogy azonosuljanak a kedvezményezettek szabályaival,¹¹⁹ ugyanakkor ezek a sokszor gyarmati múlttal rendelkező országok igényt formálnak arra, hogy ne csupán úgy tudjanak bekapcsolódni a nemzetközi gazdaságba, ahogyan azt korábbi gyarmattartóik lehetővé teszik a számukra.¹²⁰ A Globális Dél országai számára imponáló, hogy Kína úgy is versenyképesé tudott válni, hogy végső soron nem a „nyugati modellt” követte, ugyanakkor számára ezek az országok hosszú távon piacot és erőforrást biztosítanak: Win-win helyzet.

6.5. Geopolitikai feszültségek

A katonai szférában a Kínai Népköztársaság a céljainak megfelelő műveleti képességeket fejlesztett ki. A Tajvan szigetén működő Kínai Köztársaság nevű entitás elnökévé választott Lai Csing-te 2024-es székfoglaló beszédében olyan szeparatista hangnemet ütött meg, amely Tajvan részéről lemondana az egy Kína elvről és önálló nemzetközi szereplést helyezne kilátásba.¹²¹ Tajvan és az egy Kína elv Peking számára fontos egyrészt Kína reneszánsza, másrészt pedig a Dél-Kínai tenger szállítási láncainak kritikus infrastruktúrája miatt.¹²² Lai kijelentésének következményei voltak a 2024 májusában zajló Joint Sword 2024A illetve a 2024 októberében zajló Joint Sword 2024B nevű hadgyakorlatok. Peking Tajvan vízi és tengeri zárlat alá vonását szimulálta, hozzáteszem nagy sikerrel. A Joint Sword 2024B kapcsán, az Institute For The Study Of War 2024. október 18-án publikált jelentésében beszámolt a nagyszabású hadgyakorlat lefolyásáról, amelyet a kínai Népi Felszabadító Hadsereg végzett Tajvan szigete illetve a Macu-szigetek körül. Ez volt az első olyan Tajvan körüli hadgyakorlat, ahol Liaoning típusú (A.E.G.I.S. szintű védelmi rendszerekkel felszerelt) anyahajók kerültek bevetésre, amelyekkel a gyakorlat során együttműködött a Népi Felszabadító Hadsereg szárazföldi ereje, haditengerészete illetve légierije és hadászati rakétacsapata is. A Liaoning anyahajókról a beszámolók szerint nagyságrendileg 90 db J-15-ös vadászbombázó szállt fel.¹²³ A zárlat Tajvan partjaitól 12 és 24 tengeri mérföldre eső körzetbe tartozó 6 „fojtáspont” elfoglalását jelentette, melyek közül a Liaoning anyahajó az északkeleti, kritikus fontosságú pozíciót foglalta el. A gyakorlatnak a korábbiakhoz képest sokkal gyorsabban, mintegy 13 óra

¹¹⁹ EGEDY 2017, 16.

¹²⁰ Op.Cit. 222–223.

¹²¹ LAI 2024

¹²² MARSHALL 2024, 79.

¹²³ SPERZEL-SHATS-O’NEIL–TUREK 2024, 3–4.

alatt vége lett. (A hadgyakorlat térképre leképzett vázlatához lásd a **4. mellékletet**.)¹²⁴ Egy másik különlegessége ennek a hadgyakorlatnak, hogy a Macu-szigetek körül 2024.október 14-én, reggel 8 órakor CCG típusú kínai hajók tűntek fel és ezek markáns módon közelítették meg a szigeteket. A CCG hajók a kínai partiőrségnél rendszeresített járművek. A CCG hajók egészen este 18 óráig köröztek a térségben, ezáltal kifejezve, hogy a Kínai Népköztársaság felségvizeinek tekinti a térséget. A jelentés írói által készített ábrázolást (a Macu-szigeteken történt incidensről lásd az **5. mellékletet**.)¹²⁵ Már 2015-ben bizonyítást nyert Kína haditengerészeti tűzerőfölénye a térségben mindazzal szemben, amit az Amerikai Egyesült Államok fel tudna ott vonultatni. Ezt akkoriban a tengeralattjárókról is indítható YJ-18-as rakéták garantálták, amelyek szubszonikus sebességgel kerülnek kilövésre, majd becsapódás előtt a robbanófej szuperszonikus sebességre gyorsul és így a rakéták egy jelentős része ki tudta volna kerülni az amerikai hajók védelmi rendszereit.¹²⁶ Ahogyan Michael Pilger, az Amerikai Egyesült Államok, USA-Kína Gazdasági És Biztonsági Kapcsolatainak Felülvizsgálataért Felelős Bizottság tudományos munkatársa, a YJ-18-as rakéták hatótávolsága alapján térképen szemléltette: A Kínai Népköztársaság már akkor képes volt ballisztikus „blokádernyő” alá vonni Tajvan szigetét. (A Pilger által szerkesztett ábra konzultáltató az **6. mellékletben**.)¹²⁷ A Kínai Népköztársaság ma már rendelkezik YJ-21 hiperszonikus, „anyahajógyilkos” rakétákkal is, amelyek ellen jelenleg nem létezik védelem.¹²⁸ Ez az olyannyira fejlett fegyverrendszer, amilyennel még az USA sem rendelkezik, logikája szerint pedig egy valódi 杀手铜 / szaszoucsien megoldás. A Kínai Népköztársaság virtuálisan képessé vált arra, hogy szükség esetén zárlat alá vonja Tajvan szigetét tengeri és légi úton is, majd a zárlat áttörésére érkező amerikai, dél-koreai, ausztrál és japán erőket is megállítsa, porrá zúzva ezzel az amerikai tengeri elrettentés fogalmát. Természetesen, amennyiben erre sor kerülne, az világháborúhoz, sőt bizonyára atomháborúhoz vezetne.

¹²⁴ SPERZEL-SHATS-O’NEIL–TUREK 2024, 6.

¹²⁵ Op. Cit. 7.

¹²⁶ PILGER 2015, 3.

¹²⁷ Op. Cit. 4.

¹²⁸ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE 2024, 20.

7. KONKLÚZIÓ

7.1. Eredmények összegzése

Jelen értekezés arra törekedett, hogy a kínai stratégiai gondolkodás alapvetően meghatározó toposzait összegezni tudja: Ilyen visszatérő sajátosságok a nemzetközi rendszer hálózati értelemben történő konceptualizációja, amelyben a hálózati csomópontok közötti kapcsolatot első sorban a teljesítmény alapú hierarchia és a kölcsönösen előnyös együttműködések kialakításának törekvése határozzák meg. Meglátásom szerint érdemes megfigyelni, hogy ez a megközelítés eredendően többpólusú rendszerben gondolkodik. Szintén visszatérő elem, hogy a területi és demográfiai sokszínűsége miatt történelmileg nagyban központosított Kína (szintén történelmileg) arra törekszik, hogy nagyhatalmi voltát első sorban hálózati ereje útján realizálja. Ezzel együtt a mindenkori aktuális szttenderdeknek megfelelő, mégis úgynevezett 杀手锏 /szaszoucsien megoldásokra is képes hadsereg elengedhetetlen végső eszköze a Kínai Népköztársaságnak arra, hogy biztonságát realizálja. Ahogyan az orosz-ukrán háborúról folytatott kitekintő elemzés korroborálta az első hipotézist, úgy a kínai stratégiai gondolkodás toposzainak deskriptív összesítése meglátásom szerint korroborálta a másodikat. Az államok stratégiai kultúrájának figyelmen kívül hagyása növeli a feszültségek és konfliktusok kockázatát, ahogyan ezt az orosz-ukrán háború kitörése illusztrálja. Ugyanakkor a Kínai stratégiai kultúra jellemzőinek ismerete betekintést enged a kínai átfogó stratégiájába¹²⁹ és hozzájárul egyedi politikai rendszerének valamint a nemzetközi rendszerben tanúsított operatív magatartásának adekvátabb értelmezéséhez. A Kínai Népköztársaság átfogó stratégiája a saját politikai és területi egységének gazdasági, valamint átfogó védelmi és államhatáron belüli centralizációs integratív képességeinek erősítésén keresztül realizálandó megőrzése, a Dél-kínai-tengerhez való szabad hozzáféréseinek garantálása, illetve a már ténylegesen többpólusú nemzetközi rendszer megszilárdításának igénye körül artikulálódik. Jelen értekezés rekonstrukciója hozzájárul a Kínai Népköztársaság nemzetközi viselkedéséről és tevékenységéről alkotott teljesebb és realizistikusabb kép kialakításához, amely segítséget nyújt a *mirror imaging* jelenségének visszaszorításához, valamint a Kínával szembeni külpolitikai álláspont kialakításakor lehetővé teszi a kínai álláspont minimumhatárainak pontosabb

¹²⁹ Hiszen előbbi az utóbbinak kontextusaként szolgál.

megértését, amely az utóbbi években különösen feszült nemzetközi helyzet de-eszkalációjának előmozdítása szempontjából hasznos elemzői képesség.

7.2. Az elemzés korlátai és a kutatás folytatásának lehetőségei

Jelen munka korlátait három neuralgikus pont körül látom kirajzolódni. Mindenekelőtt a kínai megközelítés bemutatására törekedtem a *mirror imaging* kiküszöbölése céljából. Következésképpen a dolgozat nézőpontja eredendően korlátozott, hiszen az értekezés deklarált céljával ez a megközelítés ugyan megegyezik, de a jövőben szükségét látom majd olyan kutatások lefolytatásának is, amely a jelen értekezésben rekonstruált nézőpontot ütközteti más, prominens nemzetközi szereplők megközelítéseivel. Másodszor, jelen munkám elsősorban a kínai stratégiai célokra, illetve az ezek megfogalmazási kontextusaként szolgáló stratégiai kultúra toposzaira irányul. Ebből következően az elemzés jellegéből adódóan a bemutatott összefüggések eredendően általánosak és talán elkerülhetetlenül némileg általánosítóak is. Ezzel együtt a terjedelmi korlátok megkövetelték, hogy a kínai stratégiai gondolkodás főbb toposzainak bemutatásakor prioritásokat állítsak fel, így a felvázolt irányelveken és a bemutatott történelmi összefüggéseken egyértelműen látszik, hogy további elemzésre is igényt tartanak. Véleményem szerint az itt általánosan rekonstruált elméleti háttér elemei önálló, az egyes elemekre koncentráló értekezések formájában további kutatást igényelnek. Harmadszor jelen munkám az elemzés tárgyának természetéből adódóan kvalitatív jellegű, így az elért kutatási eredmények figyelembevételével a Kínai Népköztársaság nemzetközi viselkedésének különféle részterületein további, kvantitatív analízisekkel kiegészített kutatásokat is szükségesnek vélek. Ily módon, meglátásom szerint a mostani összegzés által kialakított valamivel „teljesebb kép” részletgazdagabbá is válhat.

7.3. A nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó következtetések

Meglátásom szerint nem csupán a nemzetközi rendszer jellege, de az alapjául szolgáló irányelvek, tehát a világrend is változik. Az USA egyetlen esélye a változás sebességének lassítására az, ha olyan ajánlatot tud tenni a Globális Dél országainak, köztük Kínának, Oroszországnak és Indiának, amely vonzóbb, mint ezek az országok egymás számára. Figyelembevételével, hogy ezek az országok mindannyian az elmúlóban lévő status quo kárvallottjai, illetve a nemzetközi intézmények méltányos reformjára nehéz ráigérni, véleményem szerint mindenképpen történelmi változások ideje előtt állunk, amelyeket a nagyhatalmak: Kína, USA és Oroszország hatalmi politizálása fog meghatározni. A Kínai

Népköztársaság a továbbiakban is küzdeni fog Kína reneszánszáért: a szocialista modernizációért, illetve egy olyan nemzetközi kapcsolati architektúráért, amelyben ázsiai dominanciát, a világban pedig teljesítményalapú első(bb)séget élvez majd, ugyanakkor a világ országaival harmóniában igyekszik létezni. Ezt bizonyára önnön államszervezete minél erőteljesebb centralizációján, a civil, állami és katonai szférák holisztikus egészként való megközelítésén és integrációján keresztül törekszik majd elérni, hiszen így hatékonyabban ki tudja használni társadalmi, technológiai, demográfiai és gazdasági erőforrásait. A nemzetközi rendszerben pedig partnereivel kísérlete(ke)t fog tenni a meglévő struktúrák megreformálására, ezek sikertelensége esetén pedig párhuzamosakat igyekszik majd kiépíteni, így (tovább) csökkentve a jelenlegiek de facto jelentőségét. Tajvan a továbbiakban is tabu marad, amelynek „függetlenségi törekvéseit” Peking nem fogja elnézni, ugyanakkor ezek hiányában erőszakot sem fog alkalmazni saját népe ellen, hiszen végső célja az „egy-ország két rendszer” elv szerinti közeledés.

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek

ALLISON 2023

ALLISON, Graham: *Háborúra ítélve. Megmenekülhet-e Amerika és Kína Thuküdidész csapdájából?* Budapest, 2023, Magyar Vezetőképző Alapítvány.

CASTEL 2023

CASTEL, Robert C.: *Függőleges koporsó. Az orosz-ukrán háború mítoszok nélkül.* s.l. 2023. Könyv Népe Kiadó. EMIH.

DOSHI 2024

DOSHI, Rush: *A hosszú játszma. Kína átfogó stratégiája az amerikai világrend leváltására.* Budapest, 2024, Osiris.

EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA 2021

EDITORIAL COMMITTEE FOR A CONCISE HISTORY OF THE COMMUNIST PARTY OF CHINA: *A concise history of the Communist Party Of China.* Beijing, 2021, Central Compilation & Translation Press.

EGEDY 2017

EGEDY Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe.* Budapest. 2024. HVG-ORAC.

HORVÁTH 2022

HORVÁTH Levente: *A Kínai Geopolitikai Gondolkodás. „Egy övezet egy út” kínai szemszögből.* Budapest, 2019, Pallas Athéné.

KASZNÁR 2016

KASZNÁR Attila: *Vallás és kormányzat Kínában. A bölcseleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre.* Miskolc, 2016, Bíbor.

MACHIAVELLI 2022

MACHIAVELLI, Niccolò: *A fejedelem.* s.l., 2022, Trubadúr.

MARSHALL 2024

MARSHALL, Tim: *A földrajz fogságában. Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális politikai folyamatokról.* Budapest, 2024, Park.

MEARSHEIMER, 2022

MEARSHEIMER, John J.: *A nagy téveszme. Liberális államok és nemzetközi realitások.* Budapest, 2022, Századvég.

MEARSHEIMER – ROSATO 2023

MEARSHEIMER, John J. – ROSATO, Sebastian: *A külpolitika logikája.* Budapest, 2023, Századvég.

SOMKUTI 2024

SOMKUTI Bálint: *Negyedik generációs hadviselés. Árnyék háborúk a modern korban.* Budapest, 2024, MCC PRESS.

SZUN-CE 2024

SZUN-CE: *A háború művészete.* s.l., 2024, Troubadour Books.

TAI 2019

TAI, Michael: *Kína és Szomszédai. Ázsiai diplomácia az ókortól napjainkig,* Budapest, 2020, Pallas Athéné.

VON DOHNANYI 2022

VON DOHNANYI, Klaus: *Nemzeti érdekek. Útmutatás a német és az európai politika számára a globális átalakulások korában.* Budapest, 2022, Habsburg Ottó Alapítvány.

XI 2022

XI, Jinping: *The governance of China.* Vol IV. Beijing, 2022, Foreign Language Press.

ZHANG 2015

ZHANG, Qizhi: *An Introduction to Chinese History and Culture.* Xi'an, 2015. SPRINGER.

Tanulmányok

BORGATTI – HALGIN 2011

BORGATTI, Stephen P.–HALGIN, Daniel S: On Network Theory. *Organization Science. New Perspectives in Organisation Science*. 22/5. (2011) 1168–1181. p.

FLINT 2024

FLINT, Colin: Everyone is talking about it, but what is Geopolitics? 2024. Online: <https://www.e-ir.info/2024/07/07/everyone-is-talking-about-it-but-what-is-geopolitics/> (Letöltés: 2024.11.22.)

SALÁT 2023

SALÁT, Gergely: Világok harca. Kína és a felemás gyarmatosítás. *Rubicon*. 2/3. (2023). 92–107. p.

SUNG BIN 1999

SUNG BIN, Ko: Confucian Leninist state. The People's Republic of China. *Asian Perspective. Special issue on the dynamics of North-East Asia and the Korean Peninsula*. 23/2. (1999) 235–244. p.

TAKÁCS 2024

TAKÁCS, Máté János: The paradigm of war in China. In: Firewall Demokracie (szerk. HURČALOVA, M. –JAKABOVIČ, L. – KSEŇÁK GREGOROVÁ, J.) Košice, 2024. 86-100. p.

ZHAO 2006

ZHAO, Tingyang: Rethinking Empire from a Chinese Concept 'All-Under-Heaven' (Tian-xia, 天下). *Social Identities*. 12/1. 2006. 49-21. p.

WANG 2021

WANG, Weiguang: Adapting Marxism to the Chinese context: A Glorious Chapter in CPC's Hundred-Year History. *Qiushi journal* 2021.09.08. Online: http://en.qstheory.cn/2021-09/08/c_657826.htm (Letöltés: 2024.11.09.)

Beszédek

DENG 1978

DENG, Xiaoping: *Realize the four modernizations and never seek hegemony*. 1978. Online: <https://www.marxists.org/reference/archive/deng-xiaoping/1978/141.htm> (Letöltés: 2024.11.15.)

LAI 2024

LAI, Ching-te: *Inaugural Address of ROC 16-th term*. 2024. Online: <https://english.president.gov.tw/News/6726> (Letöltés: 2024.11.22.)

MAO 1946a

MAO, Zedong: *Concentrate a superior force to destroy the enemy forces one by one*. 1946. Online: https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-4/mswv4_14.htm (Letöltés: 2024.11.22.)

MAO 1946b

MAO, Zedong: *Smash Chiang Kai-Shek's offensive by a war of self-defence*. 1946. Online: https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-4/mswv4_12.htm (Letöltés: 2024.11.22.)

MAO 1965

MAO, Zedong: *You fight your way and I'll fight my way – A conversation with the Palestine Liberation Organisation Delegation*. 1965. Online: https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-9/mswv9_40.htm (Letöltés: 2024.11.12.)

XI 2019

XI, Jinping: *Keynote speech opening the second Belt and Road Forum, April 26, 2019*. 2019. Online: <https://china.usc.edu/xi-jinping-keynote-speech-opening-second-belt-and-road-forum-april-26-2019> (Letöltés: 2024.11.15.)

XI 2023

XI, Jinping: *Speech at first session of 14th NPC*. 2023. Online: http://english.scio.gov.cn/m/topnews/2023-03/15/content_85168965.htm (Letöltés: 2024.11.13.)

Esszék

MAO 1937

MAO, Zedong: *On practice, On Relation between knowledge and practice, between knowing and doing*. 1937. Online:

https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-1/mswv1_16.htm (Letöltés: 2024.11.12.)

Jelentések

CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE 2024

CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE: China Naval Modernisation. Implications for U.S. NAVY Capabilities – Background and Issues for Congress. RL33153. 2024. augusztus 16. Online: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL33153> (Letöltés: 2024.11.13.)

PILGER 2015

PILGER, Michael: China's New YJ-18 Antiship Cruise Missile: Capabilities and Implications for U.S. Forces in the Western Pacific. U.S-China Economic and Security Review Commission. Staff Research Report, 2015. október 28. Online: <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China%E2%80%99s%20New%20YJ-18%20Antiship%20Cruise%20Missile.pdf> (Letöltés: 2024.11.13.)

SPERZE – SHATS – O'NEIL–TUREK 2024

SPERZEL, Matthew – SHATS, Daniel – O'NEIL, Alison – TUREK, Alexis: The China–Taiwan Weekly Update. 2024. október 18. Online: <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/China-Taiwan%20Weekly%20Update%2C%20October%2018%2C%202024%20PDF.pdf> (Letöltés: 2024.11.13.)

Dokumentumok

Constitution of the People's Republic of China, 1954

Constitution of the People's Republic of China, 1954. Online:

<https://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=14754&CGid> (Letöltés: 2024.11.09.)

Constitution of the People's Republic of China, 1982

Constitution of the People's Republic of China, 1982.

Online: https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html (Letöltés: 2024.11.09.)

National Security Strategy 2022

National Security Strategy, October 2022. The White House, Washington. Online: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (Letöltés: 2024.11.13.)
Online: <https://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=14754&CGid> (Letöltés: 2024.11.09.)

Kazan Declaration 2024

Kazan Declaration, Strengthening Multilateralism for Just Global Development and Security. XVI BRICS Summit. Kazan, 2024. október 23. Online: https://cdn.brics-russia2024.ru/upload/docs/Kazan_Declaration_FINAL.pdf?1729693488349783 (Letöltés: 2024.11.13.)

Adatbázisok

Lockheed Martin: F-117 Nighthawk

Lockheed Martin: F-117 Nighthawk. Online: <https://www.lockheedmartin.com/en-us/news/features/history/f-117.html> (Letöltés: 2024.11.12.)

World Bank: Data bank, World Development 2024

World Bank: Data bank, World Development, Online: Indicators: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.PP.CD&country=#> (Letöltés: 2024.11.13.)

Online profilok és szócikkek

Belt And Road Portal: Profile.

Belt And Road Portal: Profile. Online: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/list/c/10076> (Letöltés: 2024.11.13.)

Britannica: China, Government and society

Britannica: China, Government and society, Online:

<https://www.britannica.com/place/China> (Letöltés: 2024.11.09.)

Online elérhető előadások

BECKLEY 2024

BECKLEY, Michael: The End of China's Rise and the Future of Global Order, 2024.

Online: <https://www.aei.org/multimedia/michael-beckley-on-the-end-of-chinas-rise-the-future-of-global-order/> (Letöltés: 2024.11.12.)

MEARSHEIMER 2024

MEARSHEIMER, John J.: War and International Politics, 2024. Online:

<https://ndisc.nd.edu/events/2024/01/30/war-and-international-politics-john-mearsheimer/> (Letöltés: 2024.11.12.)

Szakértői közlések

CSANG 2024

CSANG, Suaj, a Pekingi Vegyipari Egyetem Nemzetközi Oktatási Hivatala Külügyi Osztályvezetőjének szakértői közlése, Pekingi Vegyipari Egyetem 2024. július. 15. 10:00 (pekingi idő).

HENDRIKS 2023

HENDRIKS, Eric kína-szakértő szakértői közlése, Miskolci Egyetem. 2023. november. 11.12:00.

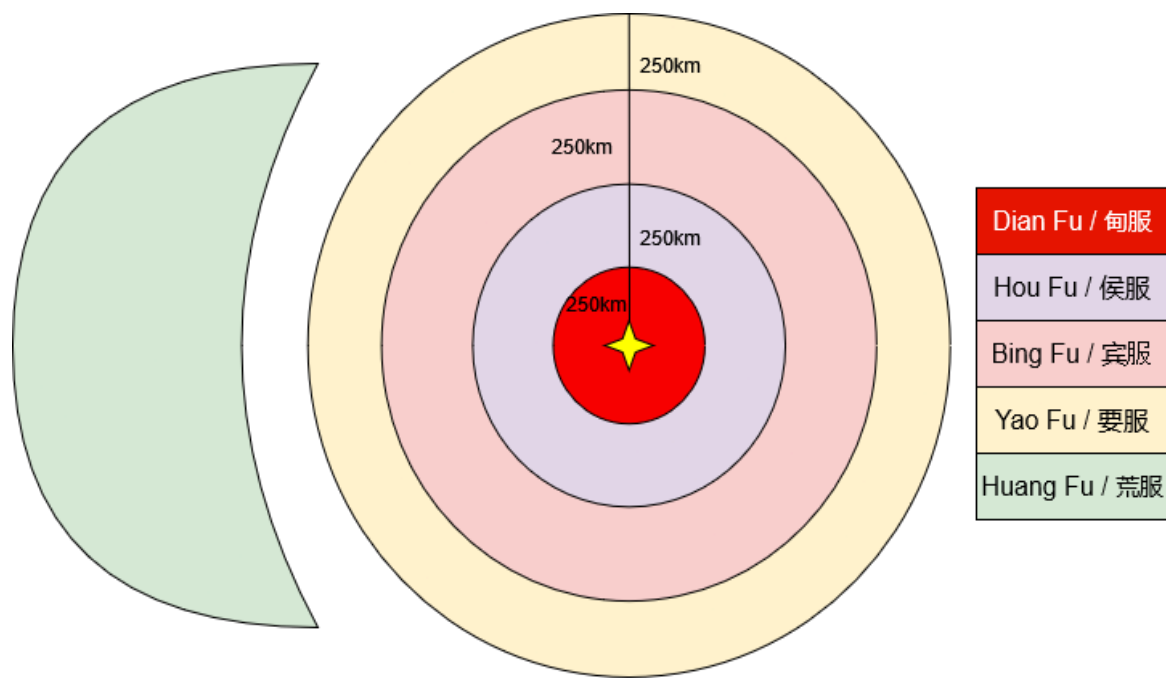
Tudományos Diákköri Konferencia dolgozat

TDK 2023

Saját munka. *A Kínai Népköztársaság, Vietnam és Laosz: Ázsiai kommunista-kapitalista rendszerek a nemzetközi kapcsolatokban.* 2023.

MELLÉKLETEK

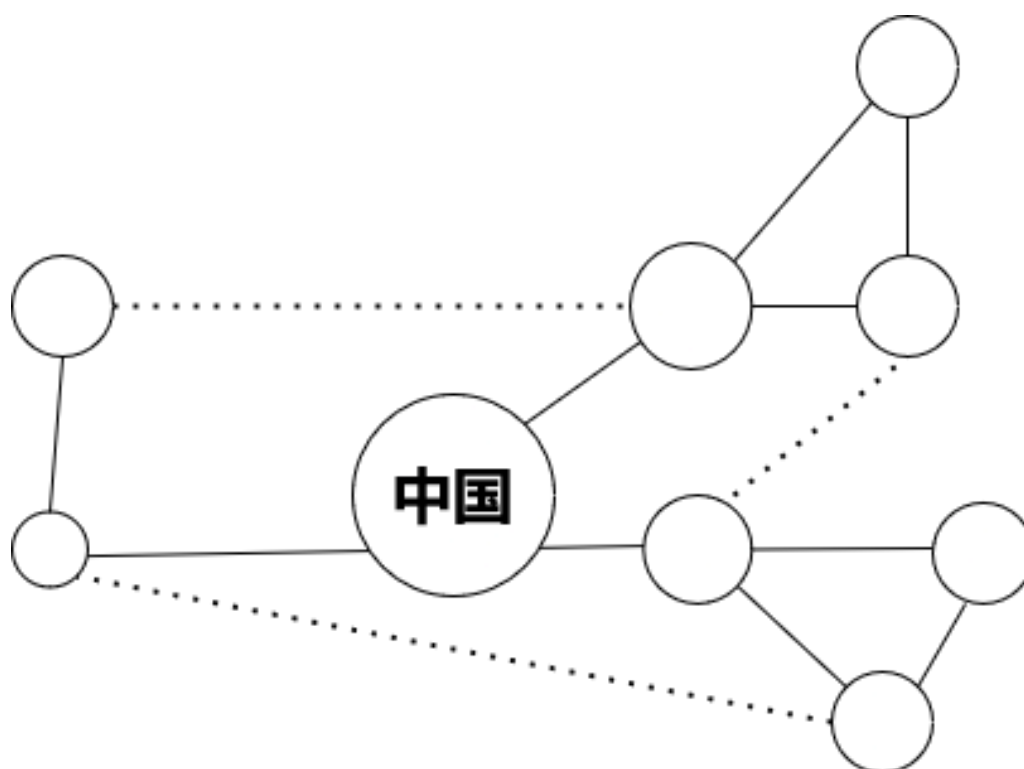
1. melléklet

A Wu Fu/ 五服

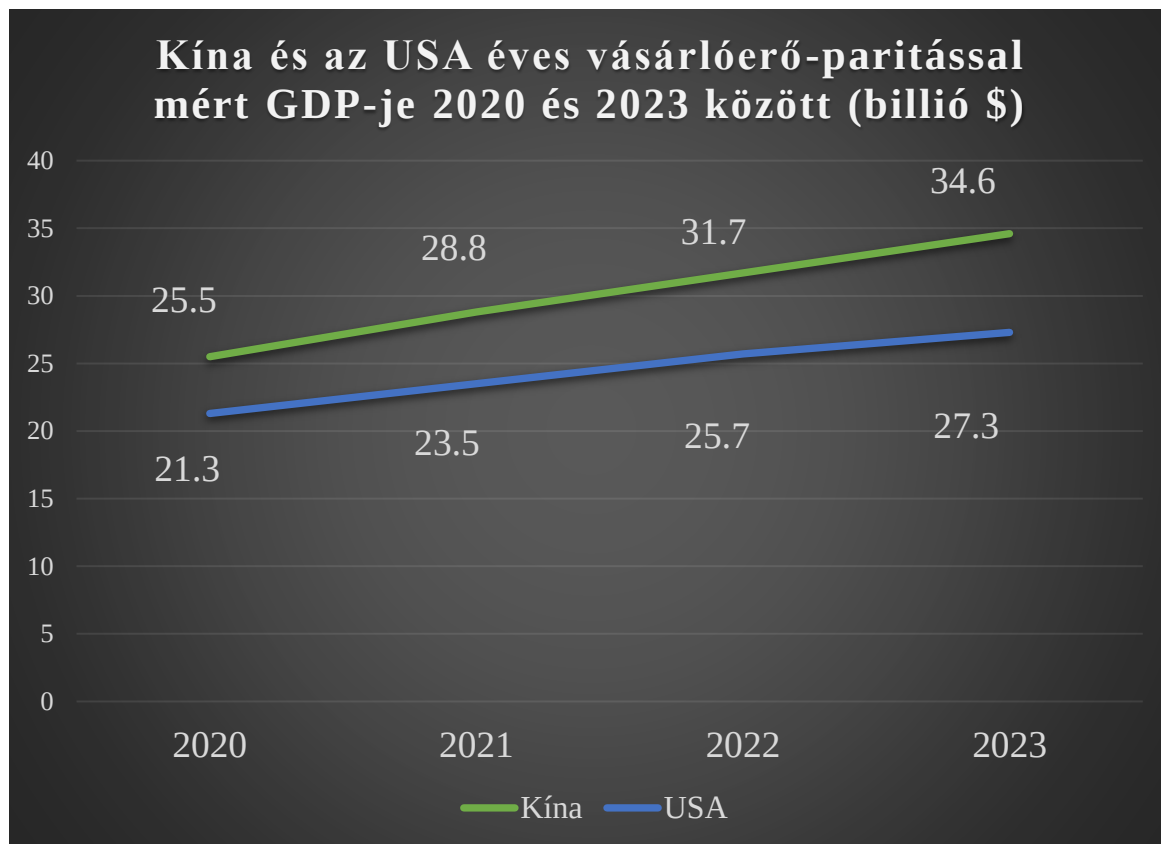
1. melléklet: A Wu Fu/ 五服 ábrázolása. Saját szerkesztés. Forrás: HORVÁTH, 2022, 58–59 p.

2. melléklet

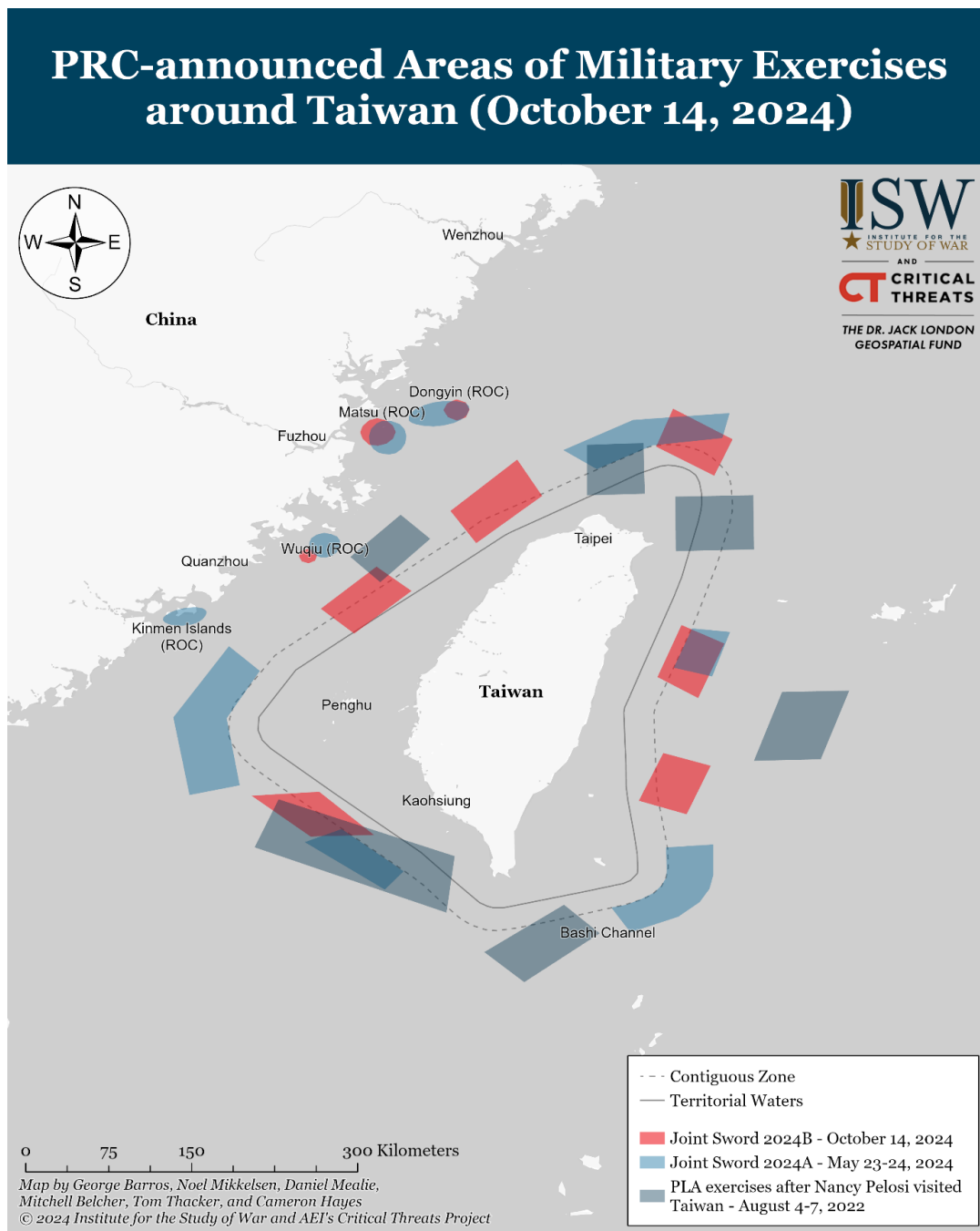
2. melléklet: Tradicionális 中国 modell: Saját szerkesztés, a középpontban Kínával, a köré csoportosuló elemhalmazok (népek, törzsek) közt a legrelevánsabb kapcsolatot, hidat pedig Kína jelenti, amely lehetővé teszi a javak, személyek és információk áramlását.
- = legrelevánsabb politikai, gazdasági kapcsolat; --- = esetleges, másodlagos relevanciájú kapcsolat.

3. melléklet

3. melléklet: Saját szerkesztés: Forrás: Világbank

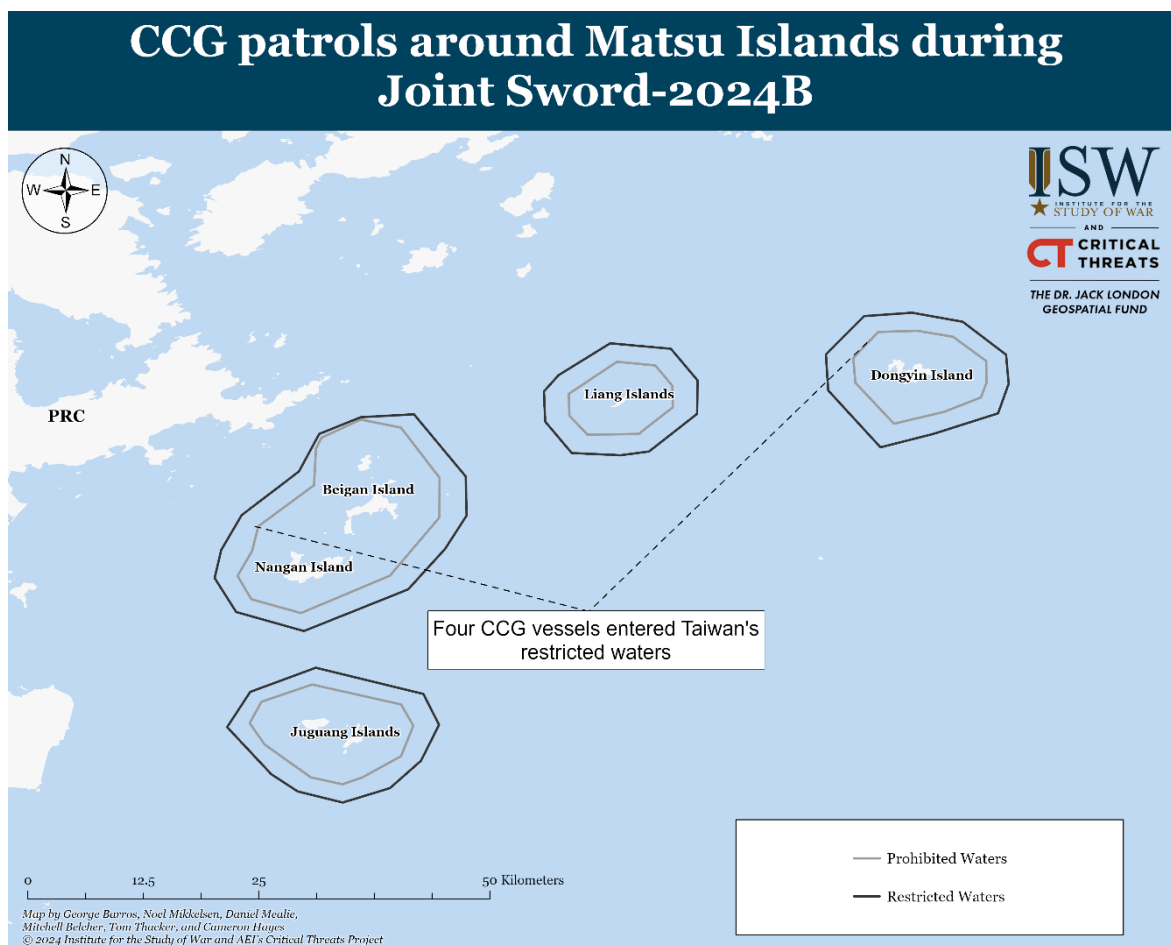
4. melléklet

4. melléklet: A hadgyakorlat vázlatja, az Institute For The Study of War szellemi terméke.

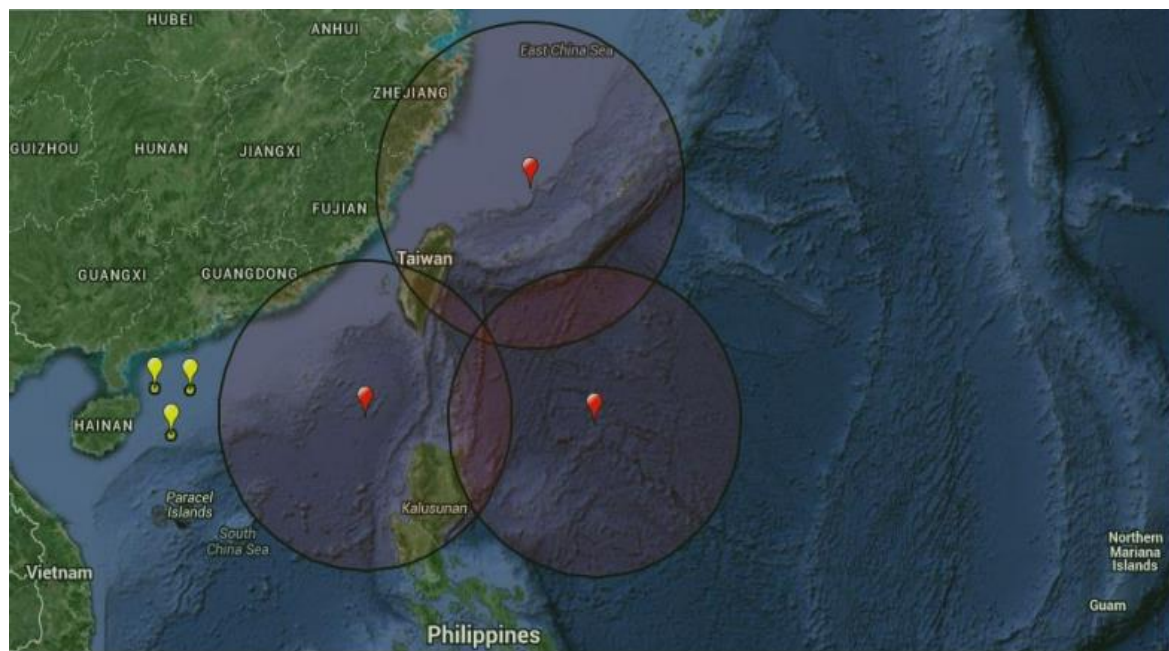
Forrás: SPERZEL-SHATS-O'NEIL-TUREK 2024, 6 p.

5. melléklet

5. melléklet: A Macu-szigetekenél történt incidens ábrázolása, az Institute For The Study Of War szellemi terméke. Forrás: SPERZEL-SHATS-O'NEIL-TUREK 2024, 7 p.

6. melléklet

6. melléklet: A YJ-18-as ballisztikus rakéták hatótávolságán alapuló hipotetikus blokádernyő Tajvanon. Michael Pilger szerkesztése. Forrás: PILGER 2015, 4 p.